

Дніпропетровський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

Екзотичні сторінки японської літератури

«Країна, де сходить сонце...»

Частина III

Продукт обласної творчої
філологічної майстерні

Керівник проекта: Чубарова М.Є, методист ДОППО
Керівники майстерні: Твердохлебова – Мізак Т.В., учитель
ЗОШ№2 смт Широке,
Земляна Л.В., учитель ЗОШ№2
смт Петропавлівка

Учасники майстерні: Гусєва О.В. КЗО «Гімназія №1» ДМР, Ільчук С.Е. Покровська СЗШ №2, Бабкова С.О., Лубенська І.Г. Петропавлівська ЗОШ №2; Євтушенко Н. О. Петропавлівська ЗОШ №1; Максименко А.А., Гусарченко О.А., Желізняк Н.Г. Широківська СЗШ №2; Радіонова Л.І. Вільногірська СЗШ №3, Сербіна А.М. Вільногірська СЗШ №3.

Даний посібник містить цікаві факти про Японію, дидактичний матеріал про життя та творчість видатних японських та українських письменників, про жанри японської лірики та матеріал про культуру, мистецтво й традиції Японії. У посібнику представлено різні форми проведення уроків та позакласних заходів та подано електронну підтримку до них. Це дасть можливість учителю-словеснику ефективно розробити методичний комплекс з даної тематики.

Матеріали посібника стануть у нагоді при підготовці та проведенні уроків, позакласних заходів, у роботі гуртків, студій, фахультативів, театралізації уроків.

Затверджено методичною радою ДОППО

Протокол № 3 від 06.04.2017р.

Передмова

РІК ЯПОНІЙ-УКРАЇНИ

Кожна країна намагається встановити найбільш вдалу атмосферу взаємопівробітництва з іншими країнами. Дуже часто це обумовлено тим, що країні необхідні партнери на міжнародній арені, оскільки вона сама неспроможна вирішити ті чи інші внутрішні проблеми. Клімат прийняття між країнами світу допомагає у встановленні добрих економічних та політичних відносин і є гарантам непорушення цілісності державних кордонів та прав людини у всесвітньому середовищі. Крім того, дуже часто країнам сектору, що розвивається, необхідні закордонні інвестиції в економіку, бо саме так вони здібні перейти з розвиваючогося тaborу до тaborу розвинутих країн. Саме для цього подекуди президенти країн здійснюють візити поваги до інших країн, наміром виявити свою повагу.

Останнім часом одним з найкрупніших іноземних інвесторів в Україні є Японія. Саме тому окрім офіційних візитів президента України, було 2017 рік оголошено роком Японії в Україні. Це рішення направлено на укріплення стосунків між державами та зміцнення стосунків у економічному та політичному секторі.

Після того, як було 2017 рік оголошено в Україні роком Японії, почалась розробка проектів, які мають за мету підвищити та об'єднати культурний рівень двох країн у взаємодії одна з одною. Збільшиться кількість іноземних представників на території України, а більше за все увага буде приділятись сфері освіти, оскільки саме через контакти не тільки і не стільки офіційних представників країни, скільки через залучення до культурного простору звичайних жителів, можна досягти найбільшого сприйняття країни в свідомості іноземців. Окрім обмінних програм, будуть створюватись культурні простори — фестивалі та лекторії, до яких будуть активно залучати японців з ціллю, щоб вони передавали свій унікальний досвід.

Сучасний учитель літератури повинен досконало володіти навчальним предметом не тільки в межах програми, а й мати грунтовну підготовку з історії та теорії літератури, фольклору, лінгвістики, естетики, педагогіки, психології, світової літератури, вміти користуватися цими знаннями.

У «Концепції літературної освіти» зазначено, що загальна мета шкільної літературної освіти – «ввести учнів у світ прекрасного, прилучаючи до національного і світового мистецтва слова в його взаємозв’язках із мовою, історією, музикою, живописом, архітектурою, до духовних пошуків, видатних письменників; виховувати потребу в читанні, інтерес до художнього слова, високі естетичні смаки, здатність творчо сприймати прочитане; сформувати на цій основі правильне розуміння національних і

загальнолюдських цінностей і тим самим сприяти вихованню духовно багатого, широко відданого своєму народові громадянина незалежної України».

«Національне відродження, зміни в суспільному житті України визначають головне спрямування діяльності школи – гуманізацію і гуманітаризацію освіти, демократизацію всього навчально-виховного процесу... Нині особлива увага має бути приділена гуманістичним цінностям національної і світової культури. У центрі уваги людина - її духовний світ, здібності, творчий потенціал. Першорядне завдання школи – формування духовно багатої особистості, громадянина країни, якому притаманні висока культура, широкий кругозір, високі моральні ідеали...

Шкільне вивчення літератури передбачає реалізацію багатьох завдань. Основне з них – утвердження естетичної функції мистецтва слова, а звідси – розв’язання проблем морально-естетичного плану, в основі яких лежать загальнолюдські цінності.

«Японія – вишуканий прекрасний сад - втілення самої Краси»

К. Бальмонт

Сьогодні ми з вами вирушаємо у Японію, у **«Країну, де сходить сонце»**, як часто її називають. Ми маємо доторкнутись до таємничого і прекрасного, що називається **«культура Сходу»**. Японську культуру можна порівняти з «напівідчиненими дверима». Спробуємо побачити, що ховається за ними.

Японська культура – неповторний взірець гармонії між людиною і навколошнім світом. Традиційна японська культура суттєво відрізняється від європейської. «Культура Японії - це культура деталі, а не цілого. Не ліс, а дерево; не дерево, а гілка; не гілка, а листок; не листок, а прожилка на ньому - так влаштовано «зір» класичної японської культури». Японці повчають: «Вдивляйтесь у звичне – і побачите несподіване, вдивляйтесь у непривабливе – і побачите привабливе, вдивляйтесь в просте - і побачите складне, вдивляйтесь у частинки - і побачите ціле, вдивляйтесь в мале - і побачите велике. Вдивляйтесь, вслухайтеся, вникайте, не проходьте мимо». Знаходити прекрасне і не залишатися байдужим - ось чому треба вчитися у японського народу. Японці шукають красу в усьому, що їх оточує. Російський поет К. Бальмонт казав: «Японія - вишуканий прекрасний сад-втілення самої Краси». Культ краси можна назвати національною релігією Японії. Кожен з нас шукає красу по-своєму і по-своєму її розуміє.

Мірилом краси у японців служать поняття «сабі», «вабі», «сібуй» та «юген».

«Сабі». Японці вбачають особливу красу в ознаках віку, вони можуть замилуватись старим деревом, замшілим каменем в саду. «Сабі» - це чарівність старовини, відбиток часу.

Поняття «вабі» важко пояснити словами, його треба відчути. Це чарівність повсякденного, краса простоти.

З часом слова «сабі» й «вабі» стали вживатися як одне поняття, перетворившись на слово «сібуй». «Сібуй» - це краса простоти плюс краса природності.

Четвертий критерій японського уявлення про красу - **«юген»** - чарівність недоговореноності, краса, яка лежить у глибині речей і розкривається через натяк, підтекст.

Девіз японського мистецтва: «Не створи, а знайди й відкрий».

Мікс-вернісаж «Цікаві факти про Японію та її культуру».

Японію часто називають країною, де сходить сонце.

Існує дві версії,

чому її так називають: у першій викладається про те, що вона є самою східною країною світу. Отже, сонце в цій країні сходить в першу чергу. Інша версія носить поетичний характер, але вона також має право на життя. Суть цієї версії така: на японській мові слово «Японія» складається з двох ієрогліфів, які позначають корінь (початок, основа) і сонце. Дослівно це ззвучить як «початок сонця» або схід сонця.

Ще цікаво знати!

«Коли боги Ідзанагі і Ідзанамі по веселці спускалися з небес, щоб відділити земну твердиню, Ідзанагі вдарив своїм списом і тоді із його списа скотилось мереживо крапель, утворивши зігнутий ланцюг островів». І дійсно, коли подивитись на Японію з літака, то згадуеш цю прадавню легенду про створення країни. Острівний ланцюг і справді схожий на скам'янілі краплини. Чи, можливо, це караван гір, що прокладає собі шлях через безкрайню пустелю океану. **«Шлях гір» - таким є одне із тлумачень давньої назви цієї країни.** Назва Ямато нагадує, що утворення Японії ще не завершено. Краплини, що впали з божественного списа, ще недостатньо застигли. Усію схожою на Дугу низкою островів

від краю до краю здіймаються вулкани. Уся ця молода суша надзвичайно жвава через землетруси. **Але країна вогнедиших гір більше відома як «Країна Сонця, що сходить».** Саме під цією назвою Японія дала про себе знати західному світові зі сторінок книги Марко Поло в розділі «Тут описано остров Чіпінгу». **Це слово пишеться трьома ієрогліфами, кожен з яких означає «Сонце - корінь - країна».** На діалектах Південного Китаю це ззвучить як **«Я-пон»**. Саме така вимова перейшла в європейську мову, а японською це вимовлюють як **«ніппон»**, саме це слово й утвердилося як **офіційна назва японської держави**, замість давньої Ямато. Отже, **«країною Сонця, що сходить»** Японію називали її сусіди. Але таке ім'я не прижилось би в японців, якби воно не збіглося із їхнім світосприйняттям.

1) Гора Фудзіяма - найвища гора Японії (палаючий силует цієї гори на тлі спокійного синього неба з чередою ніжних хмаринок, що плинуть у далечіні).

2) Національне дерево японців - сакура (японська вишня). Її рожеві мохнаті пелюстки захоплюють не тільки свою чисельністю, а й свою недовговічністю. Пелюстки сакури не в'януть, вонипадають на землю від легенького подиху вітру. Одне з найулюбленіших свят у японців - **«ханамі»** - милування квітучим деревом.

3) Національна квітка Японії - хризантема. В уяві японців хризантема та сонце єдині: ці слова і вимовляються однаково («кіку»), і зображуються одним ієрогліфом. З VI ст. хризантема вважається емблемою японських імператорів. Ця квітка з 16-ма подвійними пелюстками до цього часу залишається гербом Імператорського будинку, а іноді виконує роль державного герба - на монетах, печатках та офіційних документах. Хризантема зображена на ордені Хризантем, який вважається вищою та самою почесною нагородою в країні. Для японців сонячна квітка - не просто символ щастя та довголіття, ця рослина в Японії оточена любов'ю та піклуванням. Існує повір'я, що зібрана з хризантеми роса подовжує життя. Ще з 831 року в Японії склалася чудова традиція - **Свято хризантем**. В далекі часи в 9 день 9 місяця всі запрошувались в імператорський палац, пили вино з хризантемою, слухали музику та складали вірші.

Знов піднімаються з землі

Схилені дощем

Квіти хризантем.

До цього дня в Японії проводяться фестивалі та виставки композицій з хризантем. А в місті Нихонмацу проходить виставка ляльок з цих квітів. Під час проведення свята можна спробувати хризантемовий напій. Говорять, він приємний на смак та корисний для здоров'я.

4) Нецке – японська мініатюрна скульптура. Спочатку японці виготовляли «нечке» як деталь одягу, але в кінці XVIII ст. «нечке» набуває характеру мініатюрної скульптури. Матеріал для її виготовлення різноманітний: і слонова кістка, і рибна кістка, і дерево. «Нечке» зображують японських богів: бога багатства Дайко-ку або бога мудрості Фукуроку. Зустрічаються й мініатюрні зображення тварин, птахів, риб, комах.

5) Орігамі – мистецтво виготовлення виробів з паперу. Ще в початковій школі на уроках праці ви навчилися робити паперових журавликів. За японською легендою, білій журавель - священний птах, що піднімає на небо тих, хто досягнув своїм земним життям безсмертя. Журавель - символ людських надій, щастя та доброго.

6) Бонсай - карликове деревце. Це мініатюрне деревце повністю пропорційне до великого. Вирощуючи маленькі дерева, японці формують їх подобою побаченого раніше на природі або сфотографованого дерева. Вирощування карликових дерев-справа дуже кропітка. Потрібно щонайменше 3 роки, щоб крихітне деревце почало набувати вигляду справжнього дерева, і близько 9 років, поки воно наблизиться до бажаного результату. Так як в природі існують різні дерева, так і бонсай буває 6 типів: 1) одиночне дерево, яке росте похиленим або вертикально; 2) два дерева, які ростуть з одного кореня; 3) група з кількох дерев, яка імітує лісову галявину; 4) дерева з високо піднятими коренями; 5) дерева, різко зігнуті униз, які нібито звисають зі скелі; 6) дерева з коренями, які оплітають камінь. Бонсай - символ національної особливості японців - природженої любові до природи. Японці люблять спілкуватися з друзями поруч з маленьким дивом.

7) Кожна японська сім'я має «чайну кімнату», а часто й «чайний будиночок», де відбувається **церемонія чаювання. Він збудований з найпростіших матеріалів: дерева, соломи, бамбука. «Чайний будиночок» оточений невеликим філософським садом, що складається із піску і каміння. Доріжку до нього утворюють великі камені, іноді її прикрашали спеціально знятим з дерев осіннім листям. Той, що ступив на неї, залишає всі свої злободенні турботи і зосереджується на очікуванні церемонії. Ця кімната обставлена просто, навіть бідно, за принципом «нестача краще, ніж зайвина», все в ній витримане у спокійних тонах, крім завжди сліпучої білої скатерті й білого бамбукового ковша для розливання чаю. Прикрасою кімнати служили квіти у вазі або ікебана, розташована у спеціальній ниші, причому недопустимим є сполучення живих квітів із намальованими. Виключається одноманітність, повторення фарб, симетрія. Якщо чайник круглий, то глек для води кутастий; якщо чайниця лакована, то не подаються чашки з чорним малюнком. Комплект чайних речей складається з 24 предметів. Всюди й у всьому – ідеальна чистота. «Чайна кімната» мала назву «притулок фантазії», господарі приємно проводили там час у колі сім'ї або приймали гостей (не більше 5). Під час церемонії треба вправно, граціозно, бездоганно вимити й подати посуд, приготувати зелений чай, подрібнивши його в порошок, заварити його, багаторазово засипаючи маленькими порціями і тут же заливаючи потроху окропом і збиваючи бамбуковою збивачкою, і запропонувати готовий чай гостеві. Кожний предмет слід вносити в кімнату окремо, а вся церемонія складається з 37 дій. В ритуалі чаювання існують певні правила: подавати гостеві чашку треба**

обов'язково правою рукою, супроводжуючи це поклоном. Церемонія чаювання – це своєрідна вистава, іноді для її виконання спеціально запрошувались молоді дівчата. Основу чайного ритуалу складають 4 принципи: гармонія, чистота, спокій і чесність. Чайна церемонія складається з двох частин: приготування напою в єдиній чащі та самого чаювання.

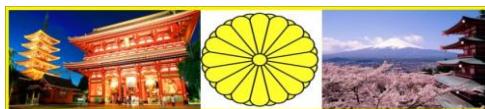
Існують два типи чайної церемонії: коли подається густий чай в одній посудині (кожен відпиває з неї, обтирає чашку та передає по колу іншому) і коли подається рідкий чай кожному в окремій посудині.

Вищий смисл чайного ритуалу японці вбачають в насолоді гармонією, в тяжінні до катарсису - очищенню душі, бо учасники церемонії нібито відмовляються від турбот і суети, щоб зануритися в атмосферу високої духовності.

8) Японці шукають в природі красу, а в житті істину - смисл життя.

У японському місті Кіото, на подвір'ї монастиря Рьоандзі, є **сад каміння**. Складається він із 15 каменів. Вони розміщені так, що з будь-якого місця можна побачити лише 14. 15-й залишається невидимим. **Це є символ істини, яку шукають японці.**

Дійсно, Японія - це дивовижна країна, цікава і самобутня. Упродовж своєї тривалої історії вона створила унікальну національну культуру. Це країна мистецтва чайної церемонії тяною, мистецтва вирощування карликових дерев бонсай і оранжування букетів ікебана, мистецтва театру Кабукі та Ноо. Японське мистецтво не терпить поквапливості, бездушного ковзання по поверхні. Якщо ви втомились від життєвої суети, візьміть у руки маленький томик японської поезії - і ви відчуєте, як спокій наповнює ваше серце і душу. Зникне втома і залишиться лише цілюща магія слів, магія вічної і невмирущої краси і мудрості. А наша подорож «Країною, де сходить сонце» не завершується. Тож, давайте дружно мандрувати стежками «**Країни, де сходить сонце**».

Нехай з нами залишається Краса і вміння бачити її в тому, що нас оточує.

Природа – краса.

Треба вчитися в неї,

Любити її.

Живопис. Графіка. Японська культура.

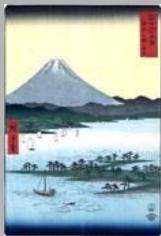
Матеріал підготувала Гусєва О.В., учитель-методист КЗО «Гімназії №1» ДМР

Гравюри Утагавы Хirosигэ

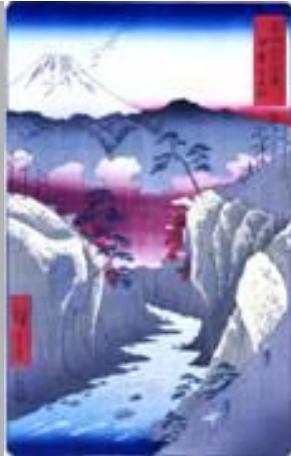

Біографія Хирошигэ (Хирошиге) (1797-1858)

Японський графік. Найбільший представник напрямку *укійо-е*, майстер кольоровий ксилографії. Справжнє ім'я Андо Токутаро.Хирошигэ народився на березі річки Ясу в Едо, в родині дрібного самурая Андо Гэнъюма, який був чиновником пожежного департаменту сьогуна. Сім'я Хирошигэ була досить забезпечененою. У ранньому віці хлопчик виявив хист до малювання. Перша картина «Гора Фудзі в снігу» написана художником в десятирічному віці.Навчання живопису Хирошигэ почав під керівництвом Окадзима Ринсай (1791-1865), який був одним із представників школи Кано.У віці тринадцяти років Хирошигэ втратив батьків. Смерть батька означала, що хлопчик отримав посаду та обов'язки начальника пожежної служби замку Ідо. Хирошигэ пробув на цій посаді до двадцяти семи років. Служба не вимагала особливих зусиль і дозволяла юнакові приділяти багато годинник малювання.У 1811 році він стає учнем одного з відомих художників гравюри на дереві Утагава Тоехиро.Його ранні роботи представляли собою зображення воїнів і

акторів, а пізніше зображення красивих жінок. Хirosигэ вивчав стиль *Нанга*, який ґрутувався на китайській пейзажному живопису династії Мін і Цин, де основою зображення пейзажу була лінія. Він також займався живописом у стилі Сидзе. В 1812 році, Хirosигэ отримав посвідчення незалежного художника **укійо-е школи Утагава** з професійним ім'ям Хirosигэ Утагава. Незважаючи на отримання диплома, він ще довгий час працює в майстерні Тоехиро, а після смерті майстра, Хirosигэ пропонують зайняти важливу посаду глави школи, але він відповідає відмовою. З 1820-х років інтерес Хirosигэ був направлений до пейзажу. Перші пейзажі - «Десять видів Східній столиці» і «Вісім видів Омі». Потім художник повністю зосереджує свою увагу на серіях **жанру катега (квіти і птахи)**. Одним з найбільш відомих аркуш «Горобці над вкритою снігом камеліями» з серії в 25 гравюр. У творчості Хirosигэ можна виділити дві основні теми, до яких він присвячує всю свою творчість протягом усього життя - тема дороги Токайдо і види його рідного міста Едо. У кожній роботі він показує неповторні особливості природи тієї чи іншої місцевості, її пам'ятки. У серпні 1832 р. художник проходить всю східно-приморську дорогу - Токайдо. Результатом цієї подорожі стала велика серія пейзажних гравюр «П'ятдесят три станції дороги Токайдо», що поклала початок розквіту його творчості. Наступний етап життя художника, який проходить в частих змінах місць проживання, в неодноразових, досить тривалих подорожах по країні. Майстер не створює великих пейзажних серій. Велику частину часу він присвячує ілюстрування книг з сатиричними віршами. В останні роки свого життя він присвячує улюбленим темам - Токайдо і Едо, зображуючи їх на окремих гравюрах, віяла, книжках. Хirosигэ створює серію «Тридцять шість видів гори Фудзі». У ці ж роки художник зображує скелі, печери, водоспади,

ущелини і переправи через них. Своєю останньою пейзажній серії, що складається з трьох триптихів, майстер дав старе поетичне найменування [«Сніг, луна, квіти»](#). Протягом трьох останніх років життя поступово Хirosigэ виходили гравюри його найбільшою серії - [«Сто видів Едо»](#). У 1858 Хirosigэ помер від холери. Він був похований у храмі Тогакудзи в районі Асакуса - там, де були поховані його батьки. Пейзажі Хирошиге поряд з творами Хокусая зробили гравюри **укійо-е** провідним видом мистецтва першої половини XIX ст. Творчість Хирошиге рідко виходило за рамки класичних тим **укійо-е**, але виразність і майстерність створених ним картин прославили його на всю Японію. На честь художника названий кратер на Меркурії.

Біографія Судзуکі Харунобу (1724-1770)

Судзукі Харунобу (1724-1770) - японський художник, один з кращих представників **живопису укійо-е**, **першовідкривач кольорової гравюри**. Харунобу **першим запровадив у життя Едо багатобарвну ксилографію**. Є новатором у виробництві японської кольорової гравюри на дереві, печатавшіся з багатьох дощок. Харунобу вдавався до різних методиках і створював велика різноманітність предметів від класичних віршів до осучасненого побуту. Як і багато хто його сучасники, Харунобу створив безліч **шунга - еротичних зображень**. Протягом всієї його життя і навіть після неї, більшість художників наслідували його стилю. Багато хто, включаючи знаменитих живописців, пишалися своїми здібностями підробити роботи великого майстра. Багато про життя Харунобу невідомо. Харунобу збагатив гравюру, використовуючи різноманітні тони фарб, зумів розширити коло її тематики, а так само зробив акцент на емоційний світ людини. Більшість сюжетів його гравюр пов'язані з життям мешканок «веселих кварталів», образами красунь «бидзин-га». Але образи Харунобу підкорили жителів Едо своєю жіночністю, чарівною красою. Починаючи з 1760-х років, майстер створив понад шестисот гравюр і **«сурімоно»** - вітальних листівок, які призначалися для друзів. Він першим застосував **техніку поліхромного ксилографії**,

використовуючи для передачі колірних відтінків до семи-восьми дощок. Харунобу приділяв багато уваги на переходи настрою своїх героїнь, розповідаючи не стільки дії, скільки про почуття - любові, печалі, радості, смутку. Він умів виявити ліричні почуття героїв не тільки через нарис плавних ліній, але і через загальний умовний колорит, то сріблястий і холодний, теплий і м'який. Величезну роль у створенні настрою сюжету грали і введені Харунобу прийоми розкату фарби, що створюють у фонах плавний перехід від темного до світлого. Харунобу використовував у своїх композиціях різні деталі архітектури, мотиви пейзажу, які різко відрізняли його від попередників, які поміщали своїх героїв нічим не заповненому тлі. З допомогою теплих колірних відтінків, гнуучкою і в той же час плавної лінії, він створював чуйний і крихкий жіночий образ, завжди одинаковий, з ніжним овалом обличчя, високими бровами, маленькими губами, мініатюрними руками і ногами. Залежно від характеру зображень Харунобу міняв товщину ліній. Чіткі і щільні лінії використовував у змалюванні складок одягу, деталей архітектури і пейзажу, а тонкі в обрисах обличчя. Створені Харунобу поетичні образи жінок сприйняли і розвинули багато наступні японські художники кінця XVIII - початку XIX століття. Серед них знаменитий графік Кітагава Утамаро (1753 - 1806) і Сіба Кокан (1747 - 1818), взяв псевдонім Судзуке Харусиге.

Історія і культура Японії

Гаджисєва Катерина Олександрівна

Введение. Особливості національного характеру.

Вільно або мимоволі, але заголовок викликає асоціації з цілою серією фільмів, присвячених «особливостей національності...» риболовлі, полювання, політики і багато чого іншого. «Так, у свій час було дуже модно розмірковувати про особливості російського менталітету, про «загадкової слов'янської душі». Поступово це захоплення пішло на спад, хоча багато хто, звичайно, можуть з цим і не погодитися, але все ж потрібно визнати, що зараз це займає нас все менше і менше. З одного боку, ми вже досить самовизначилися, щоб продовжувати зациклюватися на власних проблемах, ас іншого боку, ми всі

більше і більше стали цікавитися іншими країнами, іншими народами, їх історією і культурою. Пошуки в цьому напрямку привели до відкриття того, що інші народи мають нітрохи не меншим своєрідністю, ніж ми. В кінцевому підсумку кількість досліджень, присвячених вивченняю російського менталітету, вже не може зрівнятися з тим безліччю робіт, що розкривають загадки інших культур. І тут, мабуть, одним з популярних об'єктів дослідження став японський народ і його особливості. Більш того, якщо ми звернемо свої погляди на ситуацію у світі, то з легкістю виявимо, що Японія зі своїм своєрідним побутом в. культурою хвилює дослідників усього світу вже протягом більше ніж ста років. А після Другої світової війни в цьому напрямку почали серйозно працювати і самі японці, зробивши неоцінений внесок у вивчення японської культури. Які ж плоди принесла настільки тривала і, треба помітити, плідна робота? Давайте ознайомимося з її результатами. При уважному розгляді помічаєш, що в цілому за весь час цих досліджень мало що змінилося. На початку «відкриття» країни Японія явила здивованим поглядам європейців-всі свої суперечності і своєрідність. Японець, який з'явився і в образі суворого і навіть жорстокого самурая, і в образі поета, який проливає слези над обпадаючими пелюстками сакури, надовго потряс уяву європейців. По суті ці два полярних сприйняття Японії залишилися незмінними донині. Традиційний образ «лялькової» Японії з її ніжною сакурою і прекрасними хризантемами, крихітними деревами і вишуканими жінками» створений ще на рубежі XIX і-XX століть, до цих пір знаходить відгук в душах сучасних людей. Є в цьому щось схоже тим уявленням про Росію, згідно з якими вулицями у нас ходять ведмеді і похмурі люди в валинках, вушанках і з самоварами в руках. Згідно атому сприйняття у всьому японському підкresлювалися ті крихкість і мініатюрність, які вважалися притаманними виключно цією культурі. І навіть зміни, що відбулися в XX столітті, велиki запозичення з європейської культури розглядалися лише як щось чуже світу Японії, а отже, тимчасове і минуше. При подібному погляді на Японію її справжнім уособленням вважалася жінка, вірна, віддана своїй родині, покірна чоловікові. І разом є тим в творах про Японії широко представлений і інший образ країни - так званий «агресивний» спосіб, згідно з яким Японія була населена жорстокими і підступними самураями, створеними лише для того, щоб винищувати все і вся на своєму шляху. І навіть той факт, що вже самураї давно не існує, анітрохи не бентежив європейських письменників, що бачили доказ своєї правоти в тому нібито зневажливому і поблажливому щодо японців до інших народів. Думка про божественне походження, а отже, перевагу японців, підтверджувалося деякими міфами і положеннями японської релігії, а тому вважалося правдивим. Ось коротко викладені основні досягнення європейських націй вивчення загадкової Японії. Логічно було би звернутися зараз до тих результатів там, до яких прийшли самі японці у вивченні свого національного характеру. Інтерес до такого роду питань виникло в Японії приблизно у другій половині ХХ століття, практично відразу після Другої світової війни, коли Японія, зазнавши тотальні ураження, а потім переживши американську окупацію, мимоволі стала перед завданням самовизначення свого нового місця в цьому світі.. З притаманною японцям

ретельністю робота в цьому напрямку була дуже добре організована. Створювалися спеціальні комітети, проводилися наукові конференції, було вжито низку інших заходів, після чого на суд міжнародної громадськості була представлена доповідь відомого этнопсихолога Ямамото, де в 17 тезисах були викладені основні риси японського національного характеру: ввічливість, чутливість, дисциплінованість, терпимість і терплячість та інші тому подібні. При детальному аналізі з'ясувалося, що цей список не можна все ж вважати цілком достовірним, так як будь-якій країні і будь-якого народу властиво ідеалізувати свій автопортрет і представляти себе більш вигідному світлі, ніж це є насправді. А у випадку з Японією справу ускладнюється ще й тим, що уявлення правлячої верхівки завжди були значним чином прикрашені. Починаючи приблизно з встановлення імператорської влади, уряд було надзвичайно вимогливо до свого народу, проводячи політику жорсткої пропаганди того образу ідеального підданого, якого вони хотіли б бачити в кожному представнику свого народу. Це може здатися наївним і, можливо, забавним, але подібна тактика призвела до того, що зараз дійсно складно визначити, які ж риси характеру японців складали і складають специфіку їх національного менталітету, а які були щеплені ним у ході тривалої і наполегливої пропаганди. Результатом ігнорування факту насадження цього ідеалу як раз і є те, що людські уявлення про Японії нітрохи не змінилися з часів останнього імператора, в той час, як сама країна не стоїть на місці і розвивається, вражаючи темпами свого раз - витія все світове співтовариство Звичайно, Японія вже Давно не той, майже казкове царство, де живуть прекрасні, витончені жінки і доблесні "чоловіка. За вулицями її міст вже не розгулюють гейші в традиційних нарядах, так і чоловіки давно воліють кімоно європейський костюм, але все ж ті риси характеру, які були притаманні японцям протягом тривалого часу, збереглися і в наші дні. Так, багато в чому вони визначені насильницьким навіюванням, але хіба від цього вони перестали бути притаманними японцям? Подумайте: ви ж не раз чули історії про перевершус всі людські можливості працездатності японців, про їх відповідальності і дисциплінованості - & саме його. те, що так хотіли бачити у своїх підданих всі правителі цієї маленької країни. И хіба не ці риси забезпечили, в кінцевому підсумку, той вражаючий стрибок в економічному розвитку, який здійснила Японія, зайнявши лідеруючі позиції в світі всього за кілька десятиліть?! Можливо, зараз пересічний японець і не відноситься до свого начальника як до рідного батька, але хіба не зберіг він надзвичайний повагу до старших як за званням, так і за віком, яке не зустрінеш в інших країнах?! Тут доречно згадати, що подібне шанобливе ставлення властиво багатьом східним цивілізаціям, але Японія, мабуть, і тут виділяється. Цей перелік стереотипів у відношенні Японії можна продовжувати до нескінченності, але наша книга не ставить перед собою такої мети. Ми хочемо лише позначити деякі моменти, застерегти вас від прихильності подібного стереотипному, а отже, помилкового погляду на японську культуру. Японія - країна-загадка, ключ до якої не знайдений до цих пір. Вона сповнена несподіванок і навіть дивацтв, на наш - європейський погляд. Вона надзвичайно своєрідна та нелегка для розуміння, а

тому не варто ускладнювати і без того не просту завдання розуміння її секретів. Нехай наша книга і не дасть повної картини сьогоднішньої Японії: для цього потрібен не один тому подібних робіт, але зате ми задамо вам потрібний напрямок пошукув, допоможемо вам розібратися хоча б на найлегшому рівні в тому, що ж являє собою Країна вранішнього сонця, Ознайомившись з історією і культурою цієї дивовижної країни, ви не тільки розширите свої знання, але і зможете скласти власну думку про нею, про людей, що її населяють, та про особливості їх національного характеру.

Японія. Японські міфи і легенди

Посланці Неба

Коли Земля стала влаштованої і процвітаючою, богиня Сонця Аматерасу вирішила, що керувати нею повинні небесні боги, її власні діти.І сказала богиня Аматерасу:

- Нехай цієї процвітаючою країною з її великими
очеретяними рівнинами і ряснimi рисовими полями
- відтепер править мій старший син Амэ-але-осихо-мими -

Небесний Владика, Стійкий, немов Рисовий Колос.

З цими словами богиня Аматерасу звеліла своєму старшому синові спуститися на Землю.Ступив Небесний Владико, Стійкий, немов Рисовий Колос, на Небесний Плавучий Міст, що з'єднує Небо і Землю, подивився з нього вниз на Середину Країну Очеретяних Рівнин і побачив, що там буяють завзяті, непокірні боги.Вернувся він на Рівнині Високого Неба і доповів про це своєї матінки, богині Аматерасу. В. тоді вона разом з Такамі-мусубі, Високим Богом Священного Творіння, зібрала на березі Тихої Небесної Ріки вісімсот міріад небесних богів і сказала:

- Я хочу, щоб відтепер Серединної Країною Очеретковых Рівнин керував мій старший син. Проте в тій країні ряснюють затяті, непокірні боги Землі. Кого з небесних богів послати на Землю, щоб їх приборкати?І тоді бог Омоиканэ, Сопрягаючий Думки, наймудріший з всіх, порадив богині Аматерасу послати на Землю її другого сина, бога імені Амэ-але-хохи - Небесний Рисовий Колос.Відправився бог Амэ-але-хохи, Небесний Рисовий Колос, на Землю. Однак замість того, щоб привести в покору земних богів, став підлещуватися перед богом Окунинуси, Минуло три роки, а він все не повертається.І знову богиня Аматерасу і бог Такамі-мусубі скликали на рада небесних богів і сказали їм так:

- Бог Амэ-але-хохи, Небесний Рисовий Колос, якого ми відправили в Середину Країну Очеретяних Рівнин, досі не повернувся. Кого з богів послати на Землю на цей раз?І бог Омоиканэ, наймудріший з

усіх, запропонував:

- Треба послати туди бога Амэ-але-вакахико, Небесного Юнака. Спорядили боги Небесного Юнака в шлях, вручили йому небесний цибулю і оперенну стрілу і відправили на Землю. Однак той, спустившись на Землю, не тільки не набрав боротьбу з богом Окунинуси, але і одружився на його дочці, прекрасної Ситатэрү-хіме, щоб самому стати правителем Серединної Країни Очеретяних Рівнин. Минуло вісім років, а він все не повертається на Рівнині Високого Неба. В третій раз бог Такамі-мусубі і богиня Аматерасу скликали на раду небесних богів і звернулися до них з такими словами:

- Бог Амэ-але-вакахико, Небесний Юнак, якого ми відправили на Землю, досі не повернувся. Треба узнати, чому він так довго затримується, Кого з богів за слати до нього?

І бог Омоиканэ, наймудріший з усіх, відповів:

- Нехай до нього вирушає Птах Плачу Фазан.

І повеліла богиня Аматерасу Фазану:

- Лети в Середину Країну Очеретяних Рівнин і передай богу Амэ-але-вакахико, Небесного Юнака, мої слова: «Тебе відправили на Землю, щоб втихомирити затятих, непокорних богів. З тих пір минуло вже вісім років. Чому ти не повертаєшся на Небо?» Злетів Фазан на Землю, сів перед будинком Небесного Юнака і повторив слово в слово те, що веліла передати йому богиня Аматерасу. Але почула голос птаха нечиста серцем служниця і сказала богу Амэ-але-вакахико, Небесного Юнака:

- Коли співає Птах Плачу Фазан, це не до добра. Нуж але її вбити. Повірив Амэ-але-вакахико цим словами, взяв подарований йому богами небесний цибулю, вистрілив у птаха і вбив її. Л стріла, вийшовши з грудей Фазана, злетіла в небо і впала на 1н'їму Тихій Небесної Ріки. Підняв Такамі-мусубі, Високий Бог Священного Творіння, закривавлену стрілу і зрозумів, що це та сама стріла, яка була вручена богу Амэ-але-вакахико. І мовив Такамі-мусубі:

- Якщо цією стрілою бог Амэ-але-вакахико, Небесний юнак, вразив ярого, непокірного бога Землі, то онами-пу-ур його. Якщо ж він вступив огидно нашої волі, нехай сам загине від цієї стріли! З цими словами він кинув стрілу в отвір, прорублений нею в небесному дні. Полетіла стріла на Землю, вп'ялася богу Амэ-але-вакахико прямо в груди, і він відразу ж віддав духа. Побачивши, що чоловік помер, прекрасна Ситатэрү-хіме заходилася ридати, та так голосно, що було чути на Рівнині Високого Неба. І тоді батько бога Амэ-але-вакахико, а також залишилися на Небі його дружина і діти спустилися на Землю, щоб оплакати його. Збудували вони хатинку плачу, в яку поклали померлого. Закликали чаплю і звеліли її вимести хату. Доручили дикого гусака, зимородку і горобцю приготувати жертвову їжу, а птицю Фазана призначили плакальщицей. Після цього вісім днів і вісім ночей поспіль вони співали і танцювали, тішачи душу померлого. Між тим у бога Амэ-але-вакахико був друг, який доводився братом прекрасною

Ситатэру-хіме, і він теж захотів оплакати покійного. Прийшов він до хатини плачу, а оскільки він був як дві краплі води схожий на Амэ-но-ва кахико, батько померлого вигукнув:

- О, радість! Я бачу, мій син не помер!

А небесна дружина померлого вигукнула:

- О, радість! Я бачу, чоловік мій не вмер!

Розсердився брат Ситатэру-хіме і сказав:

- Бог Амэ-але-вакахико був моїм другом, і тому я прийшов його оплакати, Але ви прийняли мене за мертвого і тим осквернили мене! З цими словами він вихопив меч, порушив хатину плачу і розкидав уламки її ногами. І виникла на цьому місці Гора Плачу - Мояма. Її й тепер можна побачити в краю Міно біля витоків річки Аімі.

Прочитай Це цікаво знати!

Манэки-нэко

(яп. 招き猫, буквально «Приглашающий кот», «Зовущая кошка»; также известный, как «Кот счастья», «Денежный кот» или «Кот удачи») — распространённая японская скульптура, часто сделанная из фарфора или керамики, которая, как полагают, приносит её владельцу удачу. Скульптура изображает кошку с поднятой вертикально лапой, и обычно выставляется в витринах магазинов, в ресторанах, комнатах патинко, на складах и в других местах. Кошка, поднявшая правую лапу привлекает деньги, удачу, а поднявшая левую лапу — клиентов. Встречаются также Манэки-нэко с двумя поднятыми лапами. 20% кошек держат лапой **Кобан** (золотая монета эпохи Эдо). Кобан — монета стоимостью в один Рю, но на монете, которую держит кошка, написано — десять миллионов Рю.

Література Японії

Світ літератури

Як і кожна література світу, **японська література** бере початок з усної народної творчості та міфології. Це її давній період (до середини VII ст.). На VII-XII ст. припадають перші записи міфів, казок, легенд, пісень, історичних переказів, хронік. Існує така чудова японська легенда, **пов'язана з японським літочисленням**, яке має 12-річні цикли (японці називають кожний такий цикл - «дванадцять земних гілок»). Починається цикл з року Миші, а далі йдуть роки Бика, Тигра, Зайця, Дракона, Змії, Коня, Барана, Мавпи, Півня, Собаки, Вепра. Назви цих років відповідають назвам сузір'їв японського (китайського) зодіаку. Колись давно, коли ще звірі вміли говорити, небесний володар наказав їм з'явитися до нього якнайшвидше. Цей наказ почули всі. Лише одна Кішка полювала тоді на рибу й не чула. Бик, знаючи свою неповороткість, вирушив у дорогу раніше за всіх. А хитра Миша, дізнавшись про це, сіла Бикові на хвіст і так доїхала до небесної брами. А тоді швиденько пробігла по спині Бика і першою стрибнула в ті ворота. Так Миша стала переможницею в поході звірів і перший рік циклу назвали на її честь. Бик був другим, і це його дуже засмутило. Кішка, яка тоді приятелювала з Мишею, спитала у неї: «Що наказував небесний володар?» Та хитро відповіла: «Звіром шануватися і не чіпати риб!» Кішка злякалася, а потім собі подумала: «Буду ловити рибу тихенько, щоб ніхто не знов». А Миша подумала: «Так я тобі й сказала правду! Кішки такі спритні, що їх і не випередиш ніде!» Обманута Кішка так і не з'явилася до небесного володаря, через те і не потрапила до Зодіаку. З тих часів вона ненавидить мишей, ловить їх, навіть забувши про риб. Звідси японська приказка: «Радіє як кішка, що мишу спіймала». У **IX-XI ст.** зароджується розповідна література письменниці **Мурасакі Сікібу**, щоденникова мемуарна література (**ніякі**), ессе (**джуйхіцу**). Наприкінці XII - XVI ст. з'явилися збірки історично-релігійних та побутових оповідань, ліричні драми театру масок **ноо**; став розповсюджуватися жанр **ренга** («нанизані рядки»), а також імайо ута («пісні на сучасний лад») та коута («малі пісні»). **Японська література**, розвиваючись за загальними законами, мала досить різноманітні жанри. Але **поезія** завжди була в Японії одним з найулюбленіших видів літературної творчості. Найпопулярнішим були танка. **Танка** - це особлива форма японського короткого вірша з п'яти неримованих рядків; у трьох перших виражена головна думка, у двох останніх міститься висновок. Він має 31 склад, які розташовані в рядках певним чином. Наприклад: 5+7+5+7+7. У процесі розвитку від жанру танка відокремили **тривірш хоку** (**XVI ст.**) Це - початкові три рядки. Уявіть собі невеличкий ставок, на березі хатинку, а перед нею - бананову пальму. У її затінку у зношенному воряні сидить людина похилого віку і натхненно малює пензликом на білому папері ієрогліфи. Це **поет Мацуо Басьо**. У перекладі його псевдонім означає «бананова пальма». Його батько і брат викладали каліграфію. Замолоду хлопець служив державним службовцем і займався віршуванням. Згодом залишає службу і вирушає в мандри. Він стає вчителем поезії. Один з учнів подарував учителеві хатинку біля ставка.

Поряд з нею росла бананова пальма. Це убоге житло поет назвав банановою хижкою і почав підписувати свої вірші новим псевдонімом. Мацуо Басьо часто повторював прислів'я: «Перлина полюбляє ховатись у непоказній оболонці». Лишаючись наодинці з природою, він придивлявся, прислухався і намагався передати її голоси. Більшу частину свого життя поет провів у мандрах. Цим він нагадує нашого українського поета і філософа Григорія Сковороду, котрий у сірій світі, з палицею й улюбленими книжками в торбі за плечима шукав по світу істину. **Мацуо Басьо вважав, що щастя - це пізнання себе і природи, чисте сумління.** Багато його мініатюр наповнені глибоким філософським змістом.

Як гірко. Коли подумаєш:

Живе людина - і врешті-решт

Стас бамбуковим паростком.

Басьо-Сенсей (що в перекладі означає «вчитель») олюднював природу, відчував себе її частиною. Для нього рослини, птахи, тварини, гори, стихії природи були живими. Він міг розмовляти з ними, співчувати, радитись, сперечатись. Тому іноді здається, що природ а висловлює свої думки і почуття вустами поета.

Пoэзия японий

- сукупність всіх поетичних текстів, написаних китайською і японською мовами в Японії. Найстаріші вірші датовані 8 століттям і представлені у історичних хроніках «Кодзікі», «Ніхонсьокі», «Маніосю».

Вáка або(яп. 【和歌, わか, «японська пісня»])- жанр японської літератури, різновид японської автентичної поезії японською мовою, що протиставлялася канші - поезії класичною китайською мовою. У широкому сенсі - загальна назва усіх типів японських віршів: довгих (чока), коротких (танка), заголовників (седока), фрагментарних (катаута). У вузькому сенсі -стандартний короткий вірш (танка), що має 31 склад. У період Нара цей тип поезії позначався ієрогліфами **【倭歌】** або **【倭詩】** й називався ямáто-утá (やまとうた) - «яматоська пісня»; словом «вака» позначали тільки вірш-відповідь. Характерною рисою японських віршів-пісень є відсутність віршованих рядків і римі, притаманних європейській поезії; наявність ритму, зв'язки і виразів. Під час перекладу японської поезії європейськими мовами зв'язки і вирази набувають форм віршованих римованих

рядків. Інші назви - ута (うた, пісня), місо-хітомоджі (みそひともじ). У середньовіччі терміном «вака» позначали також 31-складові пісні, які виконувалися разом із виконанням танців чи вистави. У ранньому новому часі існував також різновид награшу в театрі кабукі, що так само називався «вака». В стилі вака написано також текст Гімна Японії. **Наприклад:**

Гірською вишнею
В тумані промайнула -
І роздивитись до ладу не зміг,
Та закохався
Майже до нестями! Кі-но Цураюкі, «Збірка старих і нових японських пісень»

Танка або «Коротка пісня» (яп. 短歌), -п'ятивірш, що складається із чергування п'яти- та семискладових рядків (5-7-5-7-7). Заключні, завершальні рядки танка називаються агеку. Одиницею віршового метра у танка вважається склад, велике значення надається музичній тональності. Танка виникла у японській поезії у VIII ст., досягла розквіту у IX-X ст., ставши класичною строфічною формою, тоді як інші зникли (нагаута, седока тощо), розкрила свої можливості у творчості «шести безсмертних» ліриків (Наріхірі, Коматі, Гендзьо, Ясу-хіде, Кісене та Курунусі). Відомим майстром танки XII ст. був Сайгьо. Танка з часів епохи Хейан зазнавала постійної модифікації, нині вона поєдає одне з чільних місць у новітній японській поезії (Масаока Сікі, Йосано Теккан, Ісікава Такубоку та ін.) поряд з новою віршовою тенденцією «сінтай-сі» («вірші нової форми»). Приклад танка з доробку Ісікави Такубоку у перекладі Г. Туркова:

Раптом захотілося - : чого б це? - : поїздом поїхати.

От з поїзда зійшов - : айти нема куди.

Ренга (яп. 連歌, れんが, «ланцюговий вірш») - жанр японської поезії, в якому вірш формується з двох або більш строф, що складаються різними людьми по чергово, тобто «по-ланцюгу». У традиційній Японії відігравав роль розваги заможних і освічених верств населення. Перші ренга 9 -11 століття мали форму коротких двострофних віршів. Найстаріші приклади можна віднайти у 8 томі «Маніосю», авторство яких приписують поетові Отому но Якамоті та його супутниці, невідомій монахині. З 12 століття з'явилися нові «довгі» багатострофні ренга, які складалися на спеціальних поетичних вечорах. Десять або більше учасників вечора один-за-одним вигадували строфі, виплітаючи їх у довжелезний вірш. Складання ренга було однією з найулюблених забав японської столичної аристократії. Такі вірші часто підносили монастирям, святилищам або заможнім аристократам. На 13 століття була випрацювана форма подібних вечорів, на яких кількість строф повинна була сягати сотні. Найбільшого розвитку мистецтво ренга досягло у 14 - 16 століттях, у самурайському середовищі. В ці часи з'явилися професійні поети,

знавці ренги та різні форми проведення поетичних вечорів. Починаючи з 17 століття традиція складання ренга занепала, у зв'язку із розвитком поезії хайку.

Хайку (яп.俳句, はいく) - жанр японської ліричної поезії, трирядковий неримований вірш на основі першої півстрофи танка, що складається з 17 складів (5-7-5) і відрізняється простотою поетичної мови, свободою викладу. Оригінальне японське хайку складається з 17 складів (хоча уже в Басьо зустрічаються відступи від норми складового змісту), записаних в один стовпчик. Особливими розділовими словами - **кіредзі** (яп. 切れ字 кіредзі, «ріжуче слово») - текст хайку ділиться у відношенні 2:1 -або на 5-му складі, або на 12-му. На заході хайку уособлюють собою тривірш складової структури 5-7-5. Класичні хайку обов'язково будуються на співвіднесені людини (автора), його внутрішнього світу, біографії з природою, при чому природа повинна бути визначена відносно пори року - для цього як обов'язковий елемент тексту використовується кіго. Найчастіше розповідь ведеться в теперішньому часі: автор показує свої переживання. Дуже важливим є те, скількома рисками малюються ієрогліфи, які стоять поряд. Якщо кількість рисок рівна, то японці вважають, що це хороше хайку. А чим більша різниця в кількості рисок в поблизу намальованих ієрогліфах - тим воно гірше.

Мікс-вернісаж уроків та позакласних заходів для проведення предметного тижня японії в школі

Гавриш Т.В. Чапаєвська СЗШ (Широківський р-н.)

Урок позакласного читання у 7 класі

Тема. Щоб не залишитися з носом... (Компаративний аналіз повісті М. Гоголя «Ніс» і одноіменної новели Р. Акутагави «Ніс»)

Мета: -вчити учнів бачити спільні та відмінні риси художніх явищ; - поглиблювати вміння аналізувати прозові твори; - розвивати навички компаративного аналізу, творчу уяву, вміння працювати з літературою; - розвивати вміння чітко та лаконічно викладати матеріал; - виховувати високі моральні якості (щирість, самоповагу, взаєморозуміння).
Обладнання: портрети М. Гоголя, Р. Акутагави; ілюстрації до творів; тексти творів, узагальнюючі таблиці, дерево очікувань, листочки-стікері

Xід уроку

I. Організаційна частина.

ІІ. Актуалізація опорних знань.

- Пригадайте особливості , своєрідність творів японської літератури.
- У якому жанрі Акутагава досягнув великої майстерності?
- У чому вона полягає?

Вправа «Дерево очікувань»(учням пропонується подумати і записати на листочках-стікеріах свої очікування від заняття, прикріпити їх на плакаті)

ІІІ. Оголошення теми й мети уроку

Вчитель. Сьогодні ми з вами знову зануримося у світ новел Акутагави і познайомимося з новелою «Ніс». Але у незвичайній спосіб. Ми будемо визначати його особливості, паралельно аналізуючи повість М. Гоголя «Ніс».

I етап компаративного аналізу – підготовчий.

(На попередньому уроці учні й вчитель домовляються стати учасником цікавого дослідження. А саме порівняти повість М. Гоголя «Ніс» і одноіменну новелу Р. Акутагави.

У зв'язку з цим учні об'єднуються у групи:

- бібліографів (учні, які будуть досліджувати життєвий і творчий шлях письменників)
- дослідників (учні, які будуть визначати жанр творів, їхній сюжет, тему й ідею)
- психологів (учні, які будуть аналізувати головних героїв, їх поведінку, риси характеру))

ІV. Компаративний аналіз творів

Вчитель. Розпочнемо роботу над аналізом зі звіту групи бібліографів. Учні цієї групи отримали випереджальне завдання: скласти таблицю, зіставивши біографічні дані, літературний напрямок, естетичні погляди, основні теми і жанри творчості, особливості стилю М. Гоголя та Р. Акутагави.

Звіт роботи групи бібліографів

Автор	Микола Васильович Гоголь (1809 — 1852)	
		Рюноске Акутагава (1892-1927)
Країна	Росія	Японія
Біографічні дані	<i>Російський та український прозаїк, драматург, поет, критик, публіцист, визнаний класик української та російської літератури.</i> Народився в селі Сорочинці Полтавської губернії в небагатій поміщицькій сім'ї.	<i>Один з найбільших майстрів японської прози. Літературна премія Акутагави вважається найпрестижнішою премією в Японії.</i> Акутагава Рюноске народився 1 березня 1892 року в

	<p>Свою освіту Гоголь почав в 1821 році в Ніжинській гімназії вищих наук. У 1828 році Гоголь переїхав до Петербурга, там він служив чиновником.</p> <p>Під псевдонімом В. Алов в 1829 році він написав романтичний твір «Ганц Кюхельгартен».</p> <p>Перша повість Гоголя «Басаврюк» з'явилася в 1830 році.</p> <p>Першим великим літературним успіхом стали «Вечори на хуторі біля Диканьки».</p> <p>У 1833 році письменник вирішив присвятити себе викладацькій діяльності, і вже через рік був призначений помічником професора на кафедрі історії Петербурзького університету. В цей період він цілком зайнявся вивченням історії України, що потім лягло в основу задуму «Тараса Бульби» (1835).</p> <p>Усвідомлюючи всю силу театру, Гоголь зайнявся драматургією. Твір Гоголя «Ревізор» було написано в 1835 році, а в 1836 вперше поставлено. Через негативну реакцію публіки на постановку «Ревізор», письменник залишає країну. Незабаром після цього, письменник поїхав за</p>	<p>Токіо. Коли померла його мати, він був усиновлений бездітним братом матері Мітіакі Акутагава, чиє прізвище згодом і прийняв.</p> <p>У 1910 році майбутній письменник закінчив Токійську муніципальну середню школу. У 1913 році вступив на відділення англійської літератури філологічного факультету Токійського університету, де разом з друзями видавав літературний журнал «Течія нових думок», розвиваючи літературну течію «неореалізм».</p> <p>Там же була опублікована дебютна розповідь «Старий» (1914).</p> <p>Популярність принесли розповіді з життя середньовічної Японії: «Ворота Расемон» (1915), «Ніс» (1916), «Муки пекла» (1918) та інші. Після закінчення університету в грудні 1916 року Акутагава отримує посаду викладача англійської мови в Військово-морській школі. Акутагава став майстром оповідань і повістей, в яких у саркастичному стилі він описував людський егоїзм та марноту життя. У збірках «Расьомон» (1917), «Тютюн і диявол» (1917), «Ляльковод» (1919) значне місце займають проблеми моралі, релігії, взаємовідносин між життям та мистецтвом. Для новел останнього періоду (двадцяті роки) дедалі більше характерними</p>
--	--	--

	<p>кордон до Швейцарії, Парижу, де завершив свій твір «Мертві душі». У 1841 році, повернувшись до Росії, за допомогою Болонського він домігся того, щоб в друк вийшов перший том «Мертвих душ». У другому томі відбилася духовна криза, що настигла письменника на той час. Незабаром душевний стан Гоголя погіршився. Вночі 11 лютого 1852 Гоголь спалив другий том, а 21 лютого помер.</p> <p>У 1998 році заснована Міжнародна літературна премія імені Миколи Гоголя «Тріумф» Чернігівським медіа-клубом за сприяння Національної спілки письменників України та міжнародних громадських організацій.</p>	<p>стають критика мілітаризму («Генерал», 1922; «Момотаро», 1924) та сучасного авторові суспільства. Акутагава наклав на себе руки 24 липня 1927, прийнявши смертельну дозу вероналу. Про справжню причину його смерті нічого не відомо.</p>
Літературний напрямок	Романтизм, реалізм	Неореалізм
Провідні теми	українська тематика (побут, звичаї, мораль, особливості національного світогляду, міфології та фольклору українського народу), світ принижень і трагічної самотності «маленької людини», викриття моральних і соціальних вад суспільства (лицемірство, угодництво та хабарництво)	Новели про егоїзм людини, критика соціальної несправедливості, критика буржуазного суспільства
Особливості стилю	Іскрометний комізм і тяжіння до фантастики, то	Поєднував у своїй творчості кращі сторони національної

	веселої і життєстверджувальної, то похмурої і гнітючої, психологізм	та європейської літератур; використовував прозорий, лаконічний стиль середньовічної літератури; психологізм
--	---	---

Підсумок. Спільне у творчості письменників: тяжіння до психологізму у зображенні своїх героїв, неприйняття та висміювання моральних та соціальних вад суспільства.

Спільне: на їх честь засновано літературні премії, на певному етапі присвятили своє життя викладацькій діяльності

Відмінне: письменники писали у різних літературних напрямках, жили в різні епохи

ІІ етап компаративного аналізу (організовується робота по розгляду типологічних зв'язків, тобто визначаються типологічні подібності творів. У цьому випадку увага учнів зосереджується на подібності та відмінності в даних творах на рівні теми, сюжету, системи образів)

Вчитель. Слово надається групі дослідників. Ваше завдання: визначити та зіставити сюжет, тему, ідею, основну думку повісті Гоголя «Ніс» і одноіменної новели Р. Акутагави.

Звіт групи дослідників (Вчитель пропонує відповіді фіксувати у таблиці)

Автор	М. Гоголь	Р. Акутагава
Твір	«Ніс»	«Ніс»
Жанр	Сатирична повість	Новела
Особливості створення	У 1835 році журнал «Московський спостерігач» відмовився надрукувати повість Гоголя, назвавши її «поганою, вульгарною і тривіальною». Але, на відміну від «Московського спостерігача», Олександр Сергійович Пушкін вважав, що в творі «так багато несподіваного, фантастичного, веселого і оригінального», що він умовив автора опублікувати повість в журналі «Современник» в 1836 році.	Японський варіант гоголівського «Носа» (Акутагава був непогано знайомий з російською літературою), спроба пограти з російським сюжетом на японському ґрунті
Сюжет	Колезький асесор Ковалев — кар'єрист, для більшої важливості іменує себе майором —	Монах Дзенті соромиться величезного розміру свого носу, але зменшивши його, починає

	<p>несподівано прокидається вранці без носа. Він прямує до обер-поліцмейстера, щоб заявити про пропажу, але по дорозі несподівано зустрічає власний ніс в шитому золотому мундирі, капелюсі статського радника і при шпазі . Ковальов звертається у різні інстанції з проханням допомогти повернути ніс, але марно. Лише через багато днів ніс з ранку знову виявляється на обличчі свого власника, так само нез'ясовано, як зник. І життя Ковальова повертається в своє нормальнє русло.</p>	<p>шкодувати про це. Він мріє повернути все назад, що і відбувається</p>
Тема	Втрата персонажем частинки свого "я"	Страждання монаха, комплекси, викликані фізіологічною особливістю(великим носом), втрата індивідуальності
Ідея	Автор висміює суспільство, в якому високе положення і чин цінуються набагато більше самої особистості.	Суспільство заганяє людину, яка відрізняється від стереотипного стандарта, в полон його страхів та комплексів, змушуючи щоміті відчувати власну неповноцінність

Підсумок. Виконуючи ідейно-художнього аналіз помітили, що **ніс** в обох творах символізує **індивідуальну особливість**, його втрата призводить до втрати особистості.

Ковальов без носа —> ніхто, без носа «... не з'явився в офіційній установі, в світському суспільстві, не прогулятися по Невському проспекту». Він не може одружитися й отримати такого бажаного злету **кар'єри**. Втрата носа для нього – трагедія!

Зникла частина обличчя (ніс) - не стало особистості, людини

Монах Дзенті без носа починає відчувати душевні страждання. Його куций ніс став приводом для глузування й насміхання, в той час, коли його справжній ніс тільки привертав надмірну увагу ченців та мирян й викликав співчуття. Втрата носа для нього – трагедія!

Зменшившися розмір носа – зникла індивідуальність, особистість

Відмінне: Ковалев втрачає ніс за незвичайних обставин, монах – за власним.
Письменники, пишучи ці твори, ставили різну мету: **М. Гоголь – звернуту увагу читачів на проблему переваги чина й рангу над особистістю.**

P. Акутагава – тільки примирившись із собою, можна рухатися далі.
ІІІ етап компараторивного аналізу.

(Реалізація цього етапу здійснюється таким чином:
ставиться мета: визначити грани особистості літературних героїв, визначити їх подібність і відмінність.)

Вчитель. Надаємо слово групі психологів. Для зручності порівняльного аналізу героїв, ваші повідомлення будемо фіксувати у таблиці.

Звіт групи психологів

Герой	Ковалев	Дзенті
Чин	Майор	Ченець
Зовнішність	Все мав, як у всіх	Мав величезний ніс
Риси характеру	Пихатий і порожній, дріб'язковий, амбіційний, честолюбний, чин, ранг, звання – для нього найголовніше, любить зовнішню ефектність	Невпевнений, закомплексований, але мав самолюбство, принижений, хитрий
Мотиви поведінки	<ol style="list-style-type: none"> Зайняти більш високе місце на бюрократичній драбині, вдало одружитися; Повернути ніс 	Будь-що зменшити розміри свого носа
Способ досягнення мети	<ol style="list-style-type: none"> Ганяється за високим статусом і милістю вищих чинів; Щоб повернути ніс: <ul style="list-style-type: none"> - звертався до обер-полицмейстера; - хотів дати оголошення в газету; - звертався до приватного пристава 	Шукав спосіб, щоб ніс здавався коротшим; шукав у буддійських і світських книгах персонажів з такими ж носами; втирав в ніс мишачу сечу; погодився на небезпечну процедуру по зменшенню носа
Фінал	Життя майора й він сам не змінилися після того, як ніс повернувся на своє місце	Ніс став знов великим, Дзенті став спокійним й щасливим

Підсумок: обидва герой потрапляють в однакову ситуацію – на певний час втрачають носи.. Обидва починають шукати шляхи їх повернення. Але мета у кожного різна: для

Ковальова – це необхідна умова для кар'єрного росту , для Дзенті повернення великого носу – повернення душевного спокою.

Втратата носу – це випробування, яке повинне було чомусь навчити героїв. Для Ковальова нічого не зміnilося, його життя й цілі залишилися тими, що й були. Дзенті – усвідомив, що треба сприймати себе таким, яким тебе створив Всевишній.

V. Підсумки та узагальнення

Вчитель. Вітаю вас. Ви виконали велику й непросту роботу. Давайте поглянемо на наше Дерево очікувань. Чи всі сподівання реалізувались?

(учні порівнюють реальні результати з очікуваннями)

Твори, з якими ми познайомилися, на перший погляд, прості та зрозумілі, але майстерність М.Гоголя та Р. Акутагави полягає у тому, що не все лежить на поверхні. Можливо, перечитавши ці твори ще раз, перед вами відкриються їхні нові грани !

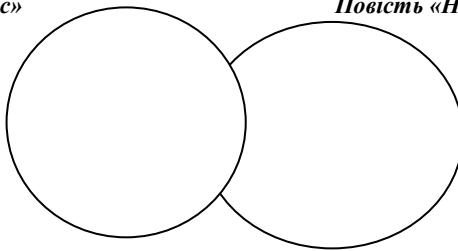
Узагальнююче завдання: скласти кола Вена за аналізованими творами.

P. Акутагава

Новела «Ніс»

M. Гоголь

Повість «Ніс»

VI. Домашнє завдання.

Написати листа герою вивчених творів (на вибір), дати йому поради, висловити побажання.

Використані джерела:

1. <http://dovidka.biz.ua/mikola-gogol-korotka-biografiya/>
2. <http://dovidka.biz.ua/povist-gogolya-nis/>
3. <http://www.epwr.ru/quotauthor/59/>
4. <http://uroki.net.ua/elementi-korparativnogo-analizu/>
5. https://bondarchuk-raja.io.ua/s2292285/pedagogichniy_trening_tvorcha_maysternist_uchitelya

Максименко А.А., Широківська СЗШ№2

Рольова гра «Чайна церемонія»

1 -Ведучий. Сотні років японці влаштовують для себе незвичайне свято – **тя-но-ю**. Це чайна церемонія, яка проходить в особливих будиночках серед саду, де людина може відпочити, облишити повсякденні турботи й поміркувати, побачити навколо ѹ у собі прекрасне, мовчки споглядати гармонія світу та чаювати.

2- Ведучий. Сьогодні ми ознайомимося з культурою Японії, завітавши до родини викладача японської поезії Цурукаві Масіма. Дозвольте вас познайомити із членами цієї родини:

Цурукава Масіма – батько,

Комако – його дружина,

Мідзогуті – його син,

Фуміко – його донька.

Цурукава Масіма запросив до себе в гості школяра із України Коваленка Петра.

Уся родина готується до приходу гостя здалекої України.

(Поки вчитель говорить, учні-актори виконують свої обов`язки.) Кожна заможна японська родина, яка має свій власний дім, у своєму садку облаштовує маленький будиночок для чайної церемонії. У ньому відпочивають, приймають гостей.

Учитель. Дорогі друзі, знайомтесь. Це український школляр Петро Коваленко. Учиться дуже добре. За це його нагородили путівкою до Японії .

Коваленко Петро. Сенсею Масіма! Доброго дня! Я привіз Вам щирі привітання з України й оцей подарунок . (Дарує «Кобзар» Т. Г. Шевченка)

Цурукава Масіма. Спасибі за гарний подарунок. Дозвольте, Петре, я познайомлю вас зі своєю родиною. Комако – дружина, Фуміко – моя донька, Мідзогуті – син.

Щуркуава Масіма (кланяється): Я як господар будинку дуже радий вітати гостя з далекої України! Щиро запрошую шановного Петра на традиційну церемонію чаювання. Перед початком гостеві у нас дають невеличкі чашечки с кип'ятком, щоб підсилити передчуття, допомогти налаштуватись на чайну церемонію, також пригощають невеличкою порцією малокалорійної їжі. З таким розрахунком, щоб людина не відчувала синості, але й не відчувала почуття голоду.(*пригощають*)

Мідзогуті:Далі гості переходят в чайний будиночок , або в іншу кімнату. Тож запрошуємо тебе, Петре , в наш чайний будиночок. До чайного будиночку доріжка, покрита камінням. Така доріжка асоціюється з гірською стежиною і символізує відсторонення , відмежування від всього буденного, суєтного від дрібних турбот.(*учні переходять в інший куточек класу «стежиною» , ступаючи на «каміння» - вирізані з паперу і розміщені на підлозі.*)

Комако Macіma. Я прикрасила наш чайний будиночок бонсаєм (демонструє деревце). Японське слово «бонсай» зазвичай перекладають як «дерево у горщику». Бонсай – це мініатюрне дерево в спеціальному горщику, яке формують протягом усього його життя. Щоб дерево набуло мініатюрних форм, що року підрізають його коріння й крону. Жити таке деревце в горщику може століттями, і ми, японці, передаємо його із покоління в покоління як живий спогад про рідних людей.

Петро: Майже в кожному українському дворі росте верба та кущик калини. У нас говорять: «Без верби та калини нема України!»

Фуміко. Японці – найкращі квіткарі у світі. Це ми придумали складання композицій із квітів, що називається ікебаною. Слово ікебана не перекладається з японської. Ікебану японці не продають і не дарують, її виготовляють, щоб прикрасити своє житло. Для виготовлення ікебани використовують гілочки сосни, сливи, сакури (японської вишні), різні квіти. Ікебана повинна мати три лінії. Найвища – це небо, найнижча – це земля, середня – це людина. Оцей штучний метелик прикрашає букет. Здається, ніби він зараз стріпне крильцями і полетить. А в пам`яті зrinaють рядки із хоку Мацуо Басью:

Пробудись, пробудись –

Станеш другом моїм, Сплячий метелику.

I метелик прилетів

Попити настій з пелюсток хризантем.

Петро:І тут у наших народів багато спільногого. Цілий рік зберігають в оселях українські «ікебани» - букетики з вербових гілочок , складені під час Вербної

неділі , свята на честь в'їзду Христа в Єрусалим. Пізньої весни , під час так званих Зелених свят, будинки прикрашають гілочками маслини. Влітку дівчата плетуть прекрасні віночки, в яких кожна квіточка має свій символ. В серпні, на свято Преображення Господнє, господині складають або купують букети, які також довго зберігають.

Учитель. Уже готовий до чайної церемонії господар Цурукава Масіма.
Чайна церемонія – це давній звичай, доведений японцями до рівня високого мистецтва. Давайте послухаємо, що про це каже Цурукава Масіма.

Цурукава Масіма. Для чайної церемонії я взяв порцелянові предмети. Вони дуже красиві й довше зберігають тепло напою. У японських родинах посуд для чайного обряду передають із покоління в покоління. Іноді порцеляновим чашкам 200-300 років.

Чай – напій, приемний на смак і добре вгамовує спрагу. Крім того, він тонізує, підтримує енергію людини, освіжає. Щоб одержати смачний, духмяний чай, треба вміло його заварити. Чайник треба ополоснути окропом, потім витерти чистим рушником, щоб був сухим. Кип’яток наливають спочатку на 2/3 об’єму чайника, а через 5 хвилин доливають. Щоб аромат чаю не вивітрився, носик закривають, а чайник накривають рушником, щоб чай краще заварився. Часм пригощають друзів та знайомих. (*Якщо є можливість, можна пригостити чаєм всіх гостей свята.*)

Мідзогуті. Шановний Петре! Я виготовив для вас орігамі. Орігамі – це традиційне японське рукоділля: фігурки різних звірів і птахів виготовляють із паперу. Я приготував для тебе орігамі – символ чистоти почуттів і щастя (*дарує фігурку*).

Петро: Рукоділлям здавна славився наш український народ. Адже наші вишиванки знані у всьому світі! (*Петро дарує господарю сорочку-вишиванку, господині - вишитий рушник, сину – «Кобзар» чи сопілку, а доньці – віночок*)

Цурукава Масіма. А ось і мій подарунок: збірка поезій японського поета Мацуо Басьо. (*Учні читають хоку Мацуо Басьо , вірши Т.Г.Шевченка, обмінюються враженнями, демонструють малюнки, власні вироби , переглядають презентації .....*)

Література:

1. Журнал «Зарубіжна література в школі» №1 2011 р;
2. **Інтернет ресурси:** - https://ru.wikipedia.org/wiki/Японская_чайная_церемония
- <http://myplanet.com.ua/?p=5845>

ЯПОНСЬКІ ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ

Народні прислів'я та приказки в усі віки і в усіх народів були й залишаються не тільки прикрасою мови, крилатими словами і влучними афоризмами, а й достовірним свідченням особливостей організації національного менталітету.

У найбільш загальному розумінні менталітет характеризується такими чинниками, як образ мислення, світосприймання, духовний настрій, що визначають національні особливості народу і його культуру.

Менталітет виявляється не просто в спонтанних відгуках людей на ті чи інші явища, події, проблеми, вислови тощо, але є очікуваними, передбачуваними реакціями, оскільки він базується на довготривалих параметрах світосприйняття у вигляді міфологічних знань, символів, стереотипів, зокрема і мовних, до яких належать також прислів'я та приказки.

Японські прислів'я і приказки несуть на собі відбиток тисячолітньої історії мудрості, відображені в іерогліфічних знаках, якими писали **Конфуцій**: 明日道を聞けば、夕に死すとも可なり (Ashita michi wo kikeba, yube ni shisu tomo ka nari) – «Той, хто усвідомив Шлях /вчення Дао/ вранці, може помирати ввечері»; **Лаоцзі**: 千里の行も一方より始まる (Sen ri no koo mo ipproo yugi hajimaru) – «Подорож довжиною в тисячу рівнів починається з першого кроку»; **Мацуо Басью**: 物言えれば、唇寒し、秋の風 (Mono ieба, kuchibiru samushi, aki no kaze) – «Сказане слово холодить вуста, як осінній вітер» та багато інших філософів і поетів, які навіки уславили свої імена не тільки в історії Японії, а і в історії загальнолюдської культури.

У японських прислів'ях знайшли відображення стародавні ритуали й традиції Країни Сходу Сонця (日出する国). Так, за легендою, на горі Цукуба у провінції Хітаті (нині префектура Ібаракі) зазвичай влаштовувались розваги і забави молоді. Такі розваги, які супроводжувалися співами й танцями, називалися «утагакі» (歌垣), звідки й народилося відоме прислів'я 筑波山の歌垣にて, 妻問い合わせのひとつ もかからな いようでは、娘ではない (Tsukuba-yama no utagaki noni 49 dete, tsumadoi no hitotsu mo kakaranai yoo de wa, onna de wa nai) – «Негодяща та жінка, що не може знайти собі чоловіка під час утагакі на горі Цукуба».

Любов до природи має у жителів японського архіпелагу витончено романтичний характер. Особливо яскраво вона виявляється у спогляданні за весняним цвітінням сакури – японської вишні. Цей своєрідний та зворушливий ритуал своїм корінням сягає раннього періоду їх історії. Естетичні та художні смаки японців нерозривно пов'язані із сакурою та її весняним цвітінням: – 花は半開を看、酒は微醉に飲む (Hana wa hankai wo mi, sake wa bisui ni nomu) – «Квіти прекрасні в бутонах, а саке, коли його п'ють маленькими ковтками»; – 花は折りたし梢は高し (Hana wa oritashi, kozue wa takashi) – «Хочеться

зламати квітучу гілку сакури, але вона занадто високо»; – 深山の桜 (Miyama no sakura) – «Сакура в гірській ущелині» (прихована краса – чарівна жінка, про яку знають небагато людей).

Система образної мови японських паремій є надзвичайно символічною і відображує в повній мірі ментальність синоцентрич- ної культури далекосхідного ареалу. У ній втілені ті особисті риси, що притаманні Сходу як носю духовних цінностей на відміну від Заходу, який є взірцем матеріально-прагматичних стереотипів. Важливе місце в системі японської культури займають уявлення, що своїми коріннями пов’язані з духовно-ідеологічними алгоритмами ментального поля Китаю, яке пронизує жива течія Буддійської мудрості. До їх кола, безумовно, належить далекосхідна система знаків зодіака, зокрема відображені в пареміях, підгрунттям якої є своєрідний „пантеон“ звірів. Ось декілька прикладів: – 用いる時は鼠も寅になる (Mochiiru toki wa nezumi to tora ni naru) – «Коли призначають [на посаду], тоді й миша стає тигром» (Коли нікчемній людині дають владу, то вона змінюється); – 牛も千里馬も千里 (Ushi no senri, uma no senri) – букв.: «І віл – тисячу рі, і кінь – тисячу рі» (Віл долає відстань у тисячу рі повільше за коня, але 50 врешті-решт досягає поставленої мети, головне – кінцевий результат); – 虎は死して皮を残し人は死して名を残す (Tora shishite kawa wo nokoshi, hito shishite na wo nokosu) – букв.: «Тигр помирає – залишає шкіру, людина помирає – залишає ім’я»; – 竜頭蛇尾 (Ryuutoo dabi) – букв.: «Голова дракона, хвіст змії» (успішний початок і ганебний кінець); – 猿も木から落ちる (Saru mo ki kara ochiru) – букв.: «Мавпа теж падає з дерева» (Досвічені також іноді помиляються) тощо.

Значне місце в японських прислів’ях і приказках займає тема людяності. Вважалося, що справжній воїн повинен бути великудушним, тому не дивно, що серед самурайського стану уміння складати вірші було ознакою особливої гідності, поряд із військовою мужністю. Багато хто з відомих японських військових героїв був одночасно й видатним поетом. Ось окремі приклади прислів’їв, у яких відображені шляхетність самурая: – 仇を恩で報ずる (Ada wo on de hozuru) – «Відповідай добром на зло»; – 情けを知るが眞の武士 (Nasake wo shiru ga makoto nobushi) – «Справжній воїн той, кому відоме милосердя»; – 武士に二言なし (Bushi ni nigon nashi) – «Самурай не змінює сказаного» – 武士の一言金鉄のごとし (Bushi no ichigon kintetsu no gotoshi) – «Слово самурая тверде, як сталь».

Цікавим є перехід тривіршів хайку, для яких характерна особлива лаконічність форми й концентрація змісту, у прислів’я. Ось декілька прикладів такої трансформації з поезії **Мацуо Басьо**: – 我が物と思えば軽し笠の雪 (Wagamono to omoeba karushi kasa no yuki) – «Сніг на солом’яному капелюсі стає легким, коли подумаєш, що він твій»; – 世の中には三日見ぬ間の桜かな (Yo no naka wa mikka minuma no sakura kana) – «Три дні не виходив з дому, і раптом – увесь світ заповнив квіт сакури»; – 孝行のしたい時分に親は無し (Kookoo no shitai jibun ni oya wa nashi) – «Захотів засвідчити своє шанування батькам, а вони вже померли».

Значне місце в японських прислів’ях займає тема кохання. Чоловік, не здатний полюбити жінку, вважався «перлинною чащею без дна» 玉の杯底無がごとし (Tama no sakazuki soko naki ga gotoshi).

Традиційно японські жінки відігравали другорядну й пасивну роль у сімейних стосунках, завжди розраховуючи на захист і заступництво з боку чоловіків, що відображене у відповідних прислів'ях: – 男は松、女は藤 (Otoko wa matsu, onna wa fuji) – «Чоловік – смерека, жінка – гліцинія»; – 女は三界に家なし (Onna wa sangai ni ie nashi) – «Жінка у трьох світах не має [власного] будинку»; – 氏なくして、玉の輿 (Uji nakushite, tama no koshi) – «У дорогоцінному паланкіні може сидіти й жінка незнатного походження (роду)».

Тема батьківської любові до дітей також знайшла своє відображення у прислів'ях:

- 子を持ったぬ人に子の可愛さは知れぬ (Ko wo mottanu hito ni ko no kawaisa wa shirenu);
- «Що таке батьківська любов, можна зрозуміти, тільки народивши власну дитину»;
- 子を持って泣かぬ親はない (Ko wo motte nakanu oya wa nai) – «Немає таких батьків, щоб не плакали через своїх дітей»; – 子故の闇に迷う (Ko yue no yami ni mayu) – «Через [любов] до своїх дітей батьки стають сліпими».

У новітні часи, починаючи з епохи Мейдзі (明治, 1868–1912) і до наших днів, серед багатьох культурних та мовних реалій, запозичених із країн Заходу, важливе місце займають «европейські» прислів'я, часто представлени біблейзмами. Вони увійшли до всіх сучасних тлумачних та двомовних словників, що, очевидно, можна вважати ознакою певного синкретизму культур Західу і Сходу. Ось декілька типових прикладів: – 恋は盲目 (Koi wa momoku) – «Любов сліпа»; – 習い性となる (Narai sei to naru) – «Звичка – друга натура»; – 南極端は一致する – (Ryookyoku tan wa ichi-suru) – «Крайності збігаються»; – 大山鳴動鼠一匹 (Taizan meido nezumi ippiki) – «Гора народила мишу»; – 目には目を, 歯には歯を (Me ni wa me wo, ha ni wa ha wo) – «Око за око, зуб за зуб»; – 溺れるものは藁をも掴む (Oboreru mono wa wara wo mo tsukamu) – «Потопаючий хапається за солому».

У сучасній мовній практиці японців прислів'я посідають особливе місце. Щорічно в Японії виходять десятки нових за формою, обсягом та призначенням словників прислів'їв і приказок, починаючи з великих академічних і закінчуючи малими й мініатюрними популярними виданнями. Існує також шкільний, обов'язковий для вивчення, паремійний мінімум. Мудре слово було і залишається споконвічною, абсолютною цінністю в системі культури жителів Японії. Мабуть, саме в цьому полягає головний ключ до розуміння їх національного характеру і триумфального історичного злету.

Не спіймати ні гедзя, ні бджоли. Укр.: За двома зайцями не женись. 悪事千里を走る (!) Akuji senri wo hashiru. Поганий вчинок тисячу рі пробігає. Укр.: Чутка йде по всьому світу. 悪錢身に付かず Akusen mi ni tsukazu.

ДОДАТОК: 1 До списку включені найчастотніші японські прислів'я та приказки. Латинськими літерами наводиться їх читання (транскрипція), потім – дослівний переклад і український відповідник (відповідники). Позначкою (!) виокремлені прислів'я, рекомендовані Міністерством освіти Японії для обов'язкового засвоєння учнями японських середніх шкіл. 2 Pi = 3,927 км.

Брудні гроші довго не зберігаються. Укр.: Прийшло махом, пішло прахом. 案するより生むが易し (!) Anzuru yori umu ga yasushi. Народжувати легше, ніж хвилюватися [перед пологами]. Укр.: Не такий страшний чорт, як його малюють. 有るは、無いに勝る Aru wa nai ni masaru «Щось» краще, ніж «нічого». Укр.: Краще щось, ніж нічого. 浅瀬に仇浪 Asase ni adanami Дрібні хвилі на мілині шумлять. Укр.: Порожня бочка гучить, а повна мовчить. 明日は明日の風が吹く Ashita wa ashita no kaze ga fuku Завтра буде дуті завтрашній вітер. Укр.: Ранок вечора мудріший. / Година вранці варта двох увечері. 明日の百より、今日の五十 Asu no hyaku yori, kyuoo no gojuu Краще п'ятдесят [сен1] сьогодні, ніж сто [сен] завтра. Укр.: Краще яйце сьогодні, ніж завтра курка. 頭禿げても浮気はやまぬ (!) Atama hagete mo uwaki wa yamanu Хоч голова й полисіла, а легковажність залишилась. Укр.: Волос сиві, а голова шаліє / Сивина в голову – біс в ребро. 後は野となれ山となれ Ato wa no to nare, yama to nare . А далі нехай залишаються хоч поля і гори. Укр.: Після нас – хоч потоп. / Мертвим хоч тин підіпри, а йому все байдуже. 羊に懲りて膾を吹く Atsumono ni korite, namasu wo fuku Той, хто облікся гарячим супом, дмухає на намасу2

ДОДАТОК: 1 Дрібна японська монета (錢, 1/100 ієни; іст.). 2 Дрібно настругана риба з овочевою приправою (рибний салат).

Укр.:Хто опарився на окропі, дмухає на холодну воду. 過ちては改むるに憚ること勿れ Ayamachite wa aratamigu ni habakaru koto nakare. Зробивши помилку, не бійтесь її виправити . Укр.: Уміш помилятися – умій і поправлятися. 馬鹿の後知恵 Baka no atoie. Задній розум дурня. Укр.: Якби той розум спереду, що тепер ззаду. 薔薇に棘あり Bara ni toge ari Троянда має шипи. Укр.: В кожній троянді є колючки. 坊主の不信心 Boozu no fushinjin. Бонзай у Бога не вірить (букв.: безвір'я бонзи). Укр.: Піп з Богом говорить, а на чорта дивиться. 武士は食わねど高楊枝 Bushi wa kuwanedo taka-yooji. Самурай4 користується зубочисткою, навіть якщо не єв. Укр.: За честь голова гине. 近くの坊さん偉くない.

Корисні лінки:

1. https://uk.wikiquote.org/wiki/Японські_прислів'я
2. <http://aphorism.org.ua/subrazd.php?rid=2&sid=307>
3. http://halk-bilgelik.in.ua/publ/prisliv_39
4. http://chtyvo.org.ua/authors/Yaponskyi_narod/Yaponski_pryslivia_ta_prykazky/
5. <https://sebweo.com/mudrist-z-yaponiyi-prisliv-ya-ta-prikazki/>
6. http://www.nbuvg.gov.ua/sites/default/files/msd/cs09_vdbo.pdf

ЯПОНСЬКІ НАРОДНІ КАЗКИ

У спеціальній науковій літературі казка визначається як один із головних жанрів народної усно-поетичної творчості. За своєю літературно-художньою формою казка є епічним, розповідним художнім твором усного походження з вигаданою фабулою і сюжетом фантастичного, авантюрного чи побутового характеру.

Функціональна палітра казок досить різноманітна. Вони покликані виконувати цілу низку надзвичайно важливих функцій: пізнавальну, морально-етичну, естетично-культурну, соціально-виховну, розважальну тощо.

В українському літературознавстві традиційно виділяються **три головні типи казок**: казки про тварин, фантастичні або чарівні казки, побутові казки.

Що стосується **японських народних казок** (мукасі банаsi, досл.: “стародавні розповіді”), то насамперед ці казки поділяються на дві групи:

1. Так звані, “великі” казки, тобто казки загальнонаціональні, відомі усім японцям ще з раннього дитинства.

2. Регіональні казки, тобто казки, характерні для того чи іншого регіону країни, а тому відомі лише вихідцям із цих регіонів та фахівцям у галузі фольклору.

Саме фахівцями виділяються також типові художні і мовно-стилістичні особливості деяких японських регіональних казок:

Кіото – давня столиця країни, місце проживання імператорської родини, японських аристократів, а тому й казки цього регіону витончено-романтичні, шляхетні.

Осака – місто купців, лихварів, майстрів. Через це й казки тут, як правило, веселі, лукаві, насичені гумором. Для **Окінави**, оточеної з усіх боків морями, характерні казки про море, риб, морських страхітв тощо.

Суттєвий вплив на місцеву культуру мав Китай, а тому серед тварин, які населяють окінавські казки, часто трапляються тигри, слони, тобто тварини, які водяться на материкові.

На **Хоккайдо** з його суворим кліматом, частими морозами взимку, снігами та завірюхами, переважають казки-напущення, казки-застеження тощо.

Саме японські казки найчастіше з усієї японської літератури переважалися іноземними мовами, а тому досить добре знані у світі. Так, наприклад, такі казки, як “Момотаро”, “Горобець з утятим язиком”, “Дід Ханасака”, “Кагуя-хіме – діва місячного сяйва” та інші часто входять до складу різних збірок казок та видань типу “Казки народів світу”. Українською мовою японські казки перекладали такі відомі вітчизняні фахівці, як І.П. Дзюб, О.І. Бондар, Є.П. Литвиненко та ін.

За **жанровими** особливостями (насамперед – змістом, характером герой, ідейною спрямованістю та іншими чинниками) японські фахівці виділяють такі **жанрові різновиди національних казок**:

1. Вараі банасі (від яп.: “варау” – “сміятися”, тобто “смішні казки”) – гумористичні, потішні, веселі казки про дурнів (бака, ахо), недоумків, хитрунів, брехунів та ін..

2. Обакебанасі (від яп.: “обаке” – “перевертень”) – страхітливі казки про привидів, таємне зникнення людей, нічні пригоди на гірській стежині, покинутий і забутий храм тощо.

3. Фусагі банасі (від яп.: “фусагу” – “закривати”, “перегороджувати”; “заповнювати” (час, дозвілля, місце, вакансію тощо), тобто цікаві казки про різні дива, незвичні речі, події тощо. Досить часто це оригінальні емоційні казки-застереження, що зближує їх із жанром сецува – буддійськими легендами-притчами. Іноді цей різновид японських казок ще називається отогі-банасі – розважальні казки (від яп.: – “отогі-суру” – “забавляти”, “розва- жати”).

4. Тіено ару ханасі (досл.: “розповіді про розумне”, “розповіді про розумні речі”, від яп.: “тіе” – “розум”, “кмітливість”, “тіамучість”; “тіено ару” – “розумний”, “кмітливий”, “винахідливий”), тобто дидактичні казки виховного спрямування.

5. Хікоіті банасі (досл.: “крашний /славний/ хлопець”, молодець”, від яп: “хіко-іті” – “перший серед хлопців” або ще: “ерай хіто-но о-ханасі” – “казки про великих /славетних/ людей) – казки про геройів та їхні героїчні вчинки, варті наслідування.

6. Добуцуно ханасі (від яп.: “добуцу” – “звір”, “звірі”), тобто казки про звірів, знову ж таки – переважно дидактичного спрямування з урахуванням тих чи інших як позитивних, так і негативних рис окремих звірів, їх вад тощо. Причому загальні характеристики 19 японських звірів не завжди співпадають із типовими рисами, які приписуються різним звірам слов'янами чи західними європейцями в цілому.

Окрім зазначених шести головних жанрових різновидів японських казок, японські фахівці виділяють також декілька інших специфічних “піджанрів”, зокрема:

1. Тонаріно дзісан-но ханасі (“розповіді про сусідів”, досл.: “принесені сусідами розповіді”, від яп.: “дзісан-суру” – “приносити з собою, “захоплювати з собою”, “передавати через когось”) – побутові казки з різними сюжетами соціальної спрямованості, що зближує їх із жанром “народних сказань” (“мін- дзоку-денсеку”).

2. Кейсікібанасі (досл.: “казки /лише/ за формою”, від яп.: “кейсікі” – “форма”, “зовнішній вигляд”) – своєрідні казки- жарти, зачини без кінця, еліпси, відмовки тощо.

Наприклад: а) **Нагайханасі (“довгі казки”):** “Колись у давнину ріс у глибокій гірській ущелині великий старий каштан. Прийшла осінь, і з численних гілок цього дерева почали падати каштани. Ось упав перший каштан, потім другий, після цього третій, четвертий...” “У старому ставку плигають у воду жабенята: перше, друге, трете, четверте...”. І так до того часу, поки розповідача не попросять замовкнути, або поки дитина не засне.

б) **Мідзкай-ханасі (“короткі казки”):** “Колись у давнину це було. А-ai! На озері плавало безліч качок. А-ai! Тут прийшов мисливець. А-ai! Прицілився з рушниці. А-ai! Далі розповідати чи ні?

- Розповідати!

- Пон! Вистрілив він, і всі качки полетіли! Ось і казці кінець!”

Український фольклор, до речі, також досить багатий на подібні казки-жарти. Згадаймо: “Був собі Будько, мав халабудку, і ставок, і млинок, і капусти шматок, і штани портяні, що дерлися по стіні. Гарна моя байка чи ні?” “Жив дід та баба. Була в них курочка ряба...”. “У попа була собака, він її любив...”. “Хочеш, я розповім тобі казочку про білого бичка?

— Хочу! Ти кажеш хочу, і я кажу хочу. Хочеш, я розповім тобі казочку про білого бичка?”.

До цього ж типу казок фахівці відносять **японські казки-загадки** – своєрідні логічні забави, які пояснюють значення або походження того чи іншого прислів’я, приказки, афоризму тощо.

Наприклад: “Коли здіймається сильний вітер, бондар радіє, тому що вітер здійме пилоку, а пилоку запорошиТЬ очі, люди почнуть сліпнути, а сліпці, зазвичай, стаюТЬ мандрівними музикантами (дзато), які виконуюТЬ оповіді під акомпанемент сямісена, а на виготовлення сямісена йде котяча шкіра, і всіх кішок переловляТЬ, а тоді розплодяться миши і погризуТЬ усі діжки, значить, буде багато замовлень” (докл. про це див.: Мазурик В. Передмова // Японські прислів’я та при- казки. – К., 1989. – С. 15).

Художніми особливостями японських казок є

1. Поетичність, ліризм. Досить часто до тексту казки включаються численні вірші, народні пісні тощо. Герої казок, які мають поетичний талант, завжди позитивні й обов’язково перемагають своїх супротивників:

- а) дівчина, яка здатна скласти гарного вірша випереджає у змаганні за коханого своїх суперниць;
- б) борсук краде з будинку не їжу , а сувої з віршами і рекламиє їх уголос на поляні, залитій місячним сяйвом;
- в) розбійник на прізвисько Червоний восьминіг перед стратою дарує людям вірша, заслуговуючи тим самим їхню шану і вибачення.

2. Почуття єдності з природою. Душу в японських казках мають не лише живі істоти, але й рослини (квіти, трави, дерева), гори, скелі, струмки, водограй тощо. Не виключено, що це був вплив на японський фольклор анімізму, характерного для національної релігії сінто, як вважає більшість дослідників. А можливо, навпаки – японський давній фольклор свого часу впливнув на міфологію сінто..

3. Тісний зв’язок із національними обрядами, святами, господарською діяльністю людини. У японських казках постійно згадуються й описуються різноманітні національні свята та обряди: Танабата, Мідзуторі, Коромогае, Ханамі, Цукімі тощо, а героями виступають не лише аристократи, але й селяни, рибаки, вуглярі, мисливці, збирачі хмизу та ін.

4. Жорстокість окремих вчинків героїв. Так, у казці “Катікаті яма” (“Трісъ-трісъ гора”) борсук не лише замордовує бідолашну бабусю, але й готує з неї суп, яким частує дідуся. У казці “Помста краба” мавпа жорстоко вбиває батька-краба, а син краба в помсту за батька розчереplює голову мавпи. У казці “Обасуте-яма” (“Гора покинутих батьків”)

описується давня традиція в неврожайний рік прирікати на голодну смерть тих, хто дав тобі життя. Однак все це – жорстока реальність життя в давні часи без будь-яких прикрас і сусальності. Адже й наша вітчизняна історія знає подібні і навіть гірші випадки.

5. Жіноча активність. У японських казках, на відміну від переважної більшості європейських казок, жінки майже завжди виступають у ролі не пасивних, а активних героїв. Відомий японський фольклорист Каваі Хаяо з цього приводу зазначає : “у європейських казках герой приборкує потвору і рятує захоплену нею дівчину – це головний їхній зміст. У японських казках такого не трапляється. У Європі утвердження власної особистості чоловіка відбувається поза зв’язком із іншими особистостями (йдеться про жінок, у яких навіть не запитують, чи хоче вона одружитися з переможцем чи ні...) ... Проте у японців з самого початку наявний потяг до “жіночої свідомості” (Цит. за вид.: “25 кращих японських казок” / Укладачі, пер. з яп. мови, передмова і примітки О.І. Бондаря, С. Усумури. – Одеса, 2003. – С. 6.).

Жінки в японських казках не лише завжди активні й ініціативні, але досить часто виявляються набагато розумнішими від чоловіків (Див., наприклад, казку: “Багатій-вугляр” /яп.: “Суміякітодзя”/).

Серед відомих **японських учених-фольклористів**, які віддали належне жанру казки, насамперед слід згадати ім’я **Садзанамі Івая (1870-1933)** – талановитого письменника-новеліста, члена літературного гуртка “Кен-юся”, який друкував свої твори під різними псевдонімами (Сьюха, Ое Сьюха, Ое Садзанамі, Садзанамі Сандзін та ін.). Японські народні казки в його літературно-художній обробці “Ніхон мукасібанасі”, що вперше вийшли друком в 1894-1896 рр., як і інші його збірки казок для дітей: “Коганемару”, “Отогібанасі” (“Розповіді доглядальниці /няньки/”, 1891) стали настільними книгами для багатьох поколінь японських дітей. Його казки, що входили до збірки “Ніхон мукасібанасі” були вперше перекладені В.М. Мендріним російською мовою ще 1908 р. і вийшли друком в С-Петербурзі у видавництві А.Ф. Девріена під назвою “Сказания древней Японии”.

У передмові до своєї збірки перекладів В.М. Мендрін наводить таку класифікацію цих казок:

а) Міфічні казки: “Восьмиголовий змій”, “Заєць та крокодили”, “Таманоі”. **б) Легендарно-історичні казки:** “Момотаро”, “Ое-яма”, “Іссумбосі”, “Кінтаро”, “Расьомон”, “Тавара Тода”, “Усівакамару”.

в) Релігійно-етичні казки: “Помста краба”, “Каті-каті яма”, “Дзеркало Мацу-яма”, “Хібарі-яма”, “Дідусь Ханасака”, “Горобець з уябитим язиком”, “Весілля шура”, “Адатігахара”, “Коти та шури”, “Мавпа й медуза”, “Моногуса Таро” г) Побутові казки: “Кобуторі”, “Щасливий чайник”, “Урасіма Таро” (Садзанамі Сандзін. Сказания древней Японии).

Говорячи про художні особливості японських казок, слід згадати також ім’я сучасного відомого японського славіста, перекладача, професора університету Хітоцуబасі (Токіо) Накамури Йосікадзу, який присвятив порівняльній поетиці японських і слов’янських казок кілька наукових статей, що містять цілу низку цікавих спостережень щодо труднощів перекладу цього жанру японською мовою. Зокрема, таких сталих словосполучень-зачинів, як “жив-был” (укр.: “жив-був”); “за тридев’ять земель, в тридесятому царстві” (укр.: “за тридев’ять земель, у тридесятому царстві”); “долго ли, коротко ли” (укр.: “чи довго, чи коротко”); “пойди туда – не знаю куда, принеси то, не

знаю чо” (укр.: “піди туди – не знаю куди, принеси те, не знаю що”) які, за словами Накамури Йосікадзу, “змушують японських перекладачів плакати”. Як підкреслює Й.Накамура, у японських казках для позначення довгого часу чи значної відстані використовуються словосполучення на кшталт: “далеко звідси”, “до далекої країни”, “перейшов (через) одну гору, перейшов (через) другу”, “пройшов ліси, гори, поля та ріки”, “зі східної країни (краю) до західної (-ого)” і навіть “із Кагосіми до Осаки” (тобто близько 1000 км) тощо.

З цього приводу дослідник зазначає, що **“японці в казках віддають перевагу конкретному і точному перед абстрактним і невизначенім, а росіянин, навпаки, захоплюються невизначенім, безмежним як у просторі, так і в часі”**. Що, на думку вченого, пояснюється відмінностями національної психології двох народів, особливостями душі росіян, “вихованих віками їх безмежною природою” (Докл. про це див.: Г.Г. Свиридов. Энциклопедист Ёсікадзу Накамура // Япония 1994-1995. Ежегодник. – М., 1995. – С. 181-195).

Однак, попри всю самобутність японських народних казок, вони були і є універсальними, адже в іншому випадку ми не відносили б їх до жанру казок, і водночас вони залишаються суперечкою національними, інакше ми б не називали їх японськими.

Гусарченко О.А. Широківська СЗШ№2

Інтегрований урок з української та зарубіжної літератури у 6 класі

Тема: осмислення понять добра ,сенсу буття людини на землі у творах

В.Близнеца «Звук павутинки» та Р.Акутагави «Павутинка».

Мета: Вчити аналізувати та розуміти текст , давати характеристику дійовим особам та їхнім вчинкам ; визначати прихований зміст ; розвивати навички дослідницько-пошукової роботи ; вміння вести дискусію ,висловлювати думки з приводу прослуханого та прочитаного; виховувати почуття відповідальності за життя і діяльність людини на землі ,готовність допомогти близькому .

Тип уроку: урок духовності та застосування знань, умінь і навичок .

Обладнання : презентація ,аудіозапис ,роздатковий матеріал , ілюстрації, таблиці .

Хід уроку

I.Організація навчальної діяльності .

II. Мотивація навчальної діяльності .

1.Робота над епіграфом уроку

Нехай підождуть невідкладні справи ,
Я надивлюсь на сонце і на трави,

Наговорюся з добрими людьми.
Не час минає ,а минаєм ми .

Ліна Костенко

2.Слово вчителя

-Від кожного зокрема і від усіх разом залежить ,яким буде життя на землі ,якими будуть самі люди, їх ставлення до світу , до інших людей. Чи бути нам безсмертними? Коли в житті орієнтуватися на моральні цінності ,життя наповнюється змістом, душа людини збагачується , життю не загрожує знищення .

3.Міні-дискусія :

«Чи може людина бути безсмертною?»

ІІІ. Повідомлення теми і цілей уроку .

1.Слово вчителя

-Протягом декількох уроків ми працювали над твором В.Близнеця «Звук павутинки», у якому автор змалював неповторний світ дитинства як старт у майбутнє доросле життя . Поговоримо з вами про сенс буття людини на землі . Ознайомимось із цікавим твором який написав письменник іншої країни . Це знайомство ми здійснимо пізніше. Сьогодні у нас урок духовності .

2.Визначення цілей уроку

Знати: підтекст ,новела.

Уміти: давати характеристику героям творів та об'єктивну оцінку подіям .

ІV.Актуалізація опорних знань .

1.Презентація до твору «Звук павутинки».

2.Застосування методу «Прес».

-Що є основою добра?

-Чи твориться добро з любові до всього живого ,до людей?

(Над цим споконвіку замислювалися філософи і письменники .Проблема зла і добра є чи не найголовнішою проблемою літератури та життя . Кожен художник слова прагне доторкнутися до таємниці добра і зла ,не просто аналізувати їх витоки ,причини ,а довідатися ,що є мірилом доброго і злого.)

-Що ж таке добро, а що таке зло?

2.Створення асоціативних павутинок .

(Робота в зошитах)

ДОБРО	ЗЛО
Світло Життя Радість Щастя Любов Рай Творець	темрява смерть ненависть жорстокість страх пекло сатана

В.Закріплення та застосування знань, умінь, навичок .

1.Характеристика героїв повісті В.Близнеца .

-За допомогою слів ми сплели павутинки .Чи є у творі образи ,які символізують добро і зло ?

ЗАВДАННЯ: підібрати до цих павутинок образи героїв ,характери та вчинки яких асоціюються із поняттям зло та добро .

2.Застосування методу «Гаряче крісло».

(Учні характеризують героїв і розкривають прихований зміст образів).

Образ	Висновок
1.Адам	1.Уособлення світлої і безкорисливої людини, яка прийшла у цей світ, щоб творити добро, сіяти в серцях живих істот щиру і непідкупну любов .
2.Ніна	2.Уособлення чистоти і щирості людської душі.
3.Льоня	3.Хлопчик,для якого неможливе життя без любові до всього близького.
4.Рекс, Бакун	4.Вірні друзі Льоньки .Вони є уособленням вірності ,доброти, милосердя ,уособлення зла, бездуховності, ненависті ,шо псують і нівечать людську душу ,роблять

	життя нестерпним ,пустим .
5.Глипа, Гавро	5.Це протиставлення всьому сущому ,доброму,живому
6.Звук павутинки	6.Уособлення доброти, любові, милосердя.

3.Висновок : повість «Звук павутинки»-це твір про дитинство ,написаний як для дітей ,так і дорослих .Малого читача він вчить бути мудрим,добрим , чесним, боротися проти зла й неправди , любити все живе ,уважно вдивлятися й вслухатися у світ,відкривати його таємниці .Дорослі ж згадають своє дитинство ,знову повірять ,що дива трапляються щодня .

4.Складання порівняльної характеристики .

(Порівняйте себе і Льоню, оформіть порівняльну таблицю

Я			Льоня
			<p>...щоб...мама була щаслива ,</p> <p>завжди літали метелики ,</p> <p>щезли зло і неправда ,</p> <p>не було браконьєрів ...</p>

VI.Введення в нову тему .

1.Слово вчителя .

-Сьогодні ми з вами познайомимось із класиком японської літератури – Рюноске Акутагава та його новелою «Павутинка»

2.Біографічна довідка .

(Перегляд слайдів)

Акутагава Рюноске – видатний японський письменник

Народився: 1 березня 1892 р., Токіо, **Помер:** 24 липня 1927 р., Токіо

Відомості з біографії.

Батько був торговець молоком, мав у власності пасовище на окраїні Токіо.

Мати належала до сім'ї Акутагава, в якій пізніше виховувався знаменитий письменник: звідси і прізвище..

Рюноске народився, коли батькові було 42, а матері — 33роки. Дотримуючись старовинного звичаю, батьки зробили вигляд, ніби хлопчика їм підкинули, та віддали його на виховання в сім'ю старшої сестри матері, котра хоч і була одружена, але дітей не мала.

Все це було зроблено з забобонних суджень, тому що в Японії вважається не дуже доброю прикметою, коли батькам новонародженої дитини більше тридцяти років.

У 1910 р. Акутагава закінчив токійську муніципальну середню школу в числі кращих і, вирішивши вичати англійську літературу, вступив у Перший коледж на літературне відділення.

У 1913 р. Акутагава закінчує коледж і вступає на англійське відділення Токійського університету.

Після закінчення університету в грудні 1916 р. Акутагава отримує посаду викладача англійської мови у Військово-морській школі. Про своє життя в ці роки пізніше він напише в циклі новел про вчителя Ясукіті — чесного, але легковажного чоловіка, котрий попадав в різні забавні історії.

Про свою викладацьку діяльність говорив: «Як тільки я бачив обличчя учнів, як відразу ж мене охоплює нудьга, і тут вже ничего не поробиш. Але я миттєво оживаю, коли переді мною папір, книги, перо...». Але це одночасно були і самі плідні роки в його житті — за дев'ять місяців він створив близько двадцяти новел.

VII.Вивчення нового матеріалу.

1.Слово вчителя .

Переходимо безпосередньо до самої притчі, попробуємо розкрити її суть. Що таке притча? Ви знайомились на уроках української літератури з притчею Е.Андієвської «Казка про яян», на уроках світової літератури з казкою-притчею А.Екзюпері «Маленький принц», на уроках з позакласного читання -з біблійними притчами. В кожній притчі є мораль (повчання), тільки вона прихована. Ми сьогодні з вами теж спробуємо цю мораль знайти і зробить для себе відповідні висновки.. Про що вам говорить назва притчі?

2.Прослухування аудіозапису притчі «Павутинка»

(Застосування методики «Передбачення»).

Зупинка 1 .Про що піде розмова у цьому творі?

Зупинка 2.Що доброго міг зробити Кандата ? Як це пов'язано з назвою притчі?

Зупинка 3 .Що зробить Будда?

Зупинка 4 .Що зробить Кандата з павутинкою ?

Зупинка 5 .Що відбудеться далі?

Зупинка 6.Що сталося ?

Зупинка 7.Чому у Будди посмутніло обличчя?

3.Словникова робота

1. Шпиляста гора - гора в пеклі; 2. Річка Сандзунокава - річка, яку грішники після смерті переходили, перш ніж попасти в пекло. 3.Словом "біоскоп" переведено японське слово; це коробка, в один кінець вузької частини якої вставлялись картинки, що оберталися на стрижні; в другому кінці коробки було віконце, в яке дивились на картинки, що рухались (ми це називаємо калейдоскопом)

-Чим відрізняється повість від даного твору ?(З'ясування значень слів притча та новела)

4.Робота над змістом притчі .

-Де та коли відбувається дія?

-Що це символізує?

-Що хотів донести автор читачу?

-Хто головний герой?

-Що можна про нього сказати?

-Чому Будда не дає Кандаті другої спроби на порятунок?

-На що очікував Будда,коли спустив павутинку?

-Хто такий Будда?

5.Характеристика Кандати .

Рай = Пекло

Висновок: Він не змінився.

-Чому так вчинив Кандата на порозі вибору ?

-Чи може відбутися переродження душі в пеклі?

6.Образ Будди

-Хто такий Будда?

-Яка його місія?

(Бог ,дає життя вершить суд, карає, надає допомогу, дає можливість віправитись ,неземна людина)

7.Спільні та відмінні риси головних геройів В.Близнеця та Р.Акутагави

Характеристика образів Льоні та Кандата за планом

1.Вік героя.

2.Місце проживання.

3.Зовнішність.

4.Заняття ,уподобання.

5.Ставлення до людей, друзів.

6.Вчинки,дії ,які характеризують геройів .

7.Риси характеру.

8.Мое ставлення до образів.

Висновок: тільки добрі справи допоможуть досягти гармонії із собою Людина несе відповідальність за кожен свій вчинок .Існує вища справедливість: добре серце+ любов до людей = рай ,честве серце +егоїзм=пекло .

9.Створення асоціативного куща Павутинка:—нитка долі ,один край якої –в руках людини ,а інший –у владі вищої сили ;

-символ праведного життя ;

-шлях до спасіння душі;

-символ миттевості життя;

-нитка ,яка тримає життя людини(минуле-теперішнє-майбутнє) ;

VIII.Підсумок уроку.

IX.Домашнє завдання. Написати твір- мініатюру «Для чого в світі живемо ?»

Корисні лінки:

1.<https://www.youtube.com/watch?v=HO0iNFDiaz0>

2.<https://www.youtube.com/watch?v=5YErDK7oPE0>

Радіонова Лариса Іванівна Вільногірська СЗШ №3 Урок «Грезы о Японии»

Цель: расширять знания учащихся о хокку как поэтическом жанре; развивать логику и образно-ассоциативное мышление; воспитывать интерес к восточной литературе.

Ход урока:

- 1. Организационный момент.**
- 2. Постановка целей и задач урока.**

Учитель. На сегодняшнем уроке мы попробуем подвести итоги нашей работы по знакомству с некоторыми особенностями японской культуры, точнее литературы.

3. Вступительное слово учителя

Начнем с географии. Япония занимает около 4 тысяч островов в Тихом океане. Самые большие – это Кюсю, Хоккайдо, Сикоку, Хонсю. Три четверти территории Японии занимают горы, самая высокая из которых – Фудзияма; две третьих территории страны – леса и кустарники. Еще ее называют Страной, где «восходит Солнце». Символом Японии всегда считалось Солнце. В легенде о сотворении Японии говорится:

Когда боги Изанаги и Изанами по радуге спустились с небес, чтобы якобы отделить земную твердь от хляби Изанаги ударил своим богатырским копьем по зыбко колыхавшейся внизу пучине. И тогда с его копья скатилась вереница капель, образовав изогнутую цепь островов. Такова древняя легенда о возникновении Японии.

4. Работа над темой урока.

Ученик. Послушайте, какая тишина... пахнут засохшие цветы в изысканной композиции... Вьется ароматный чай над миниатюрным чайничком... Горят изящные фонарики... Пламенеют клены... Грустит белая хризантема... И свысока смотрят на вас величественная Фудзияма в лучах восходящего солнца... Это грезы. Грезы о Японии.

Грезы о Японии... Почему? Потому что для европейцев Страна Восходящего Солнца, Поднебесная Империя – это грезы. Так погрузимся же в них. Ведь грезы – это сказка. Желанная сказка.

Инсценировка сказки учащимися

Сценарий сказки.

Японская сказка “Чье сокровище лучше”

Некий князь имел множество диковинных сокровищ. Чего только у него не было: и рога бородатого льва, и рыбий пуп, и веер тэнгу и даже набедренная повязка бога грома Каминарисама!

Князь очень гордился своими сокровищами. Но предметом его особой гордости был золотой петух. Хотя он и был сделан из золота, выглядел петух совсем как настоящий. Каждый день, едва лишь начинало светать, он выкрикивал три раза: “Кукареку!”

Самым большим наслаждением для князя было время от времени вынимать свои сокровища и рассматривать их. Драгоценностями, которые ему особенно правились, он никогда не уставал любоваться.

Было у князя восемь главных слуг. И каждый из них, как и подобало княжеским слугам, тоже имел свое сокровище – какую-нибудь редкость, которой гордился.

И вот однажды князь созвал этих слуг и сказал им:

- Вот что: завтра вечером я устраиваю смотр сокровищ. Приходите все в замок со своими драгоценностями. Тот, чье сокровище окажется лучшим, получит щедрую награду.

Слуги обрадовались:

- “Смотр сокровищ”! Вот интересно!

- Награду получу я!

- Ну, уж нет – я!

Так переговариваясь, разошлись они по домам.

Наступил вечер следующего дня. Князь достал золотого петуха и стал ждать слуг с их редкостями.

Вскоре появился первый слуга. Он принес свое сокровище – “глаз дракона”.

Второй слуга принес маленький череп.

- Вот череп теленка, – самодовольно сказал он.

Третий слуга принес ведьмин фонарь. Четвертый – желудок барсука. Пятый – ботинки для воробья. Шестой – крылья и лапки голубя-вертуна. Седьмой –

искусственное ухо для глухого. Один за другим собирались со своими диковинками семеро слуг и стали ждать восьмого, но он все не появлялся.

- Где же он? Что с ним приключилось?

- Ему, наверное, нечего показать!

- Поэтому он и не пришел! Жаль, но... Пока семеро слуг вели такой разговор, появился восьмой слуга. Он почтительно поклонился князю.

- Я опоздал, нет у меня никакого оправдания.

- Потом будешь извиняться. Покажи скорее, какое сокровище ты принес?

- Да, да... Только у меня нет такого сокровища, которое можно назвать особенным. Я не знал, что мне принести сегодня вечером, и взял с собой сокровище самое обыкновенное.

- Хо! Обыкновенное сокровище? Что это еще такое? Показывай скорее!

- Я оставил его перед воротами замка.

- Что же ты, иди скорей за ним!

- Да, да. Сейчас!

Восьмой слуга пошел и сразу же вернулся со своим сокровищем. Это были четыре послушных мальчика и четыре прехорошенькие девочки. Дети стали парами и вежливо поклонились.

Весь большой зал посветел от сияния оживленных детских лиц. А золотой петух князя и диковинки его слуг сразу потускнели.

- М-да... – вздохнув, заговорил князь, – в самом деде, это замечательное сокровище. Прекрасные дети! Чего уж обыкновенное, – а рядом с ними наши редкости и драгоценности все равно, что мусор. Я завидую тебе, потому что у тебя есть первое сокровище Японии – дети. Ты победил. Первая награда принадлежит тебе. Поздравляю! Поздравляю!

Услышали другие слуги слова князя, и им стало стыдно. Низко опустили они головы и долго не поднимали их.

Учитель. Один раз в году теплой ночью Япония наполняется огоньками фонариков – старинных бумажных фонариков, плывущих по воде. Это – праздник фонариков. Они, плывя по реке – реке времени, в прошлое или будущее, должны были предсказать японцам их судьбу. Каждый делал свой фонарик собственными руками. И пускал его в водное путешествие сам – с собой и трепетной надеждой. Смотрите, как украшен наш зал. Это икебана –

традиционные японские цветочные композиции. Каждый японец умеет составлять икебану. Детишек в Японии одновременно учат говорить и составлять композиции из цветов. Притом так, чтобы икебана что-то говорила человеку – ведь каждая веточка, каждый ее наклон имеет свое значение. Жители страны Восходящего Солнца считают, что для того, чтобы понять красоту соснового леса, нужно рассмотреть одну сосновую хвоинку... В Японии рассказывают такую легенду о мудреце Ри Кю, влюбленном в цветы.

Сценка.

Появляется Ри Кю с леечкой, поливая цветы.

Ри Кю. У меня есть сад, где цветет повилика двухсот цветов и оттенков. Я горжусь своим садом. О моем саде услышал император и решил полюбоваться цветами. Как тут не задумашься.

Ри Кю обрывает цветы. Один приносит в вазочке и ставит на стол.

Появляется император, осматривает сад, очень гневается, топает ногами, дергает за волосы (косичку), склонившегося в почтительном поклоне Ри Кю.

Император. За чем ты, о мудрец, оборвал все цветы?

Ри Кю. О великий император! Чтобы оценить красоту сада, нужно рассмотреть лишь один цветок, но рассматривать его надо с предельным вниманием. Ибо сказал поэт:

Безмолвны оба:

И хозяин и гость,

И белая хризантема.

Император (склоняется перед цветком в вазе). Истинно мудр ты, о Ри Кю! Понял я, зачем ты сорвал все цветы, - именно этим единственным цветком повилики в душу мне влился аромат лета.

Ри Кю (кланяется). Да! Аромат – это наша душа... Мацуо Басе писал:

Прохладу почувствовал!

Хоть просто вспомнил

Форму сосновой иглы.

Император. Кто же это Мацуо Басе?

Ученник. В конце XVII века дорогами Японии путешествовал человек, похожий на нищего. Это был Мацуо Басе (ученик ходит по комнате, садится отдохнуть на разложенные камни, имитируя путешествие Мацуо Басе). Опираясь на посох, бредет он горной дорогой. На нем – истрепанный халат, на ногах – сандалии, голову прикрывает большая, как зонтик, шляпа. В небольшой сумке хранится самое насущное: две - три книги любимых стихов, флейта. Преодолевая огромные расстояния, поэт оставался наедине с природой и своими мыслями. Путешествуя дорогами Японии, он записывал свои впечатления, размышления, слагал стихи.

Рассказ-монолог о жизни поэта.

Мацуо Басе. Родился я в замковом городке Уэно. В 1644 году в семье небогатого самурая, которая имела уже двоих детей. Мои родственники были образованными людьми, знали китайских классиков. И отец, и старший брат зарабатывали на жизнь тем, что преподавали каллиграфию. Я очень любил учиться, досконально знал китайскую и японскую литературы и понял, что поэзия – мое призвание. Когда мне исполнилось 28 лет, я отправился в столицу, в город Эдо, нынешнее Токио.

Ученник. В столице Мацуо Басе становится учителем поэзии, но, получая за это небольшие деньги, постоянно находится в стесненных обстоятельствах. Но о своей бедности он (Мацуо Басе) говорит с гордостью:

Одна у меня вещь –

Легкая пустая тыква,

Как моя жизнь!

Ученник. А если тыква-кувшин опустеет, Мацуо Басе сделает из нее вазу для цветов. Поэт был убежден, что настоящий художник должен быть чутким к красоте и безразличным к материальным благам.

Мацуо Басе (ученик). Один мой ученик уговорил своего отца подарить мне маленькую хижину возле небольшого пруда.

Фуру икэ я

Кавадзу тобикому

Мидзу но ото.

Старый пруд!

Прыгнула лягушка.

Всплеск воды.

Рядом с ней я посадил саженцы банановой пальмы. Так моя хижина стала банановой, а я взял себе литературный псевдоним – Басе, что в переводе означает «банановое дерево». В своих стихотворениях я любил рисовать мою маленькую убогую Банановую хижину. Вот послушайте:

В тесной хибарке моей
Озарила все четыре угла
Луна, заглянув в окно.

Возле реки Фудзи я услышал, как жалобно плачет покинутый ребенок трех лет от роду. Унесло его быстрым течением, и не было у него сил вынести натиск волн нашего скорбного мира. Брошенный, он горюет о своих близких, пока еще теплится в нем жизнь, летучая, как росинка. О маленький кустик хаги, нынче ли ночью ты облетишь или завтра уянешь? Проходя мимо, я бросил ребенку немного еды из своего рукава."

Грустите вы, слушая крик обезьяны,
А знаете ли, как плачет ребенок,
Покинутый на осеннем ветру?

Как то зимой страшный пожар уничтожил почти полгорода, в этом пламени сгорела и моя хижина. Это событие подтолкнуло меня отправиться в странствие, стать путешественником.

Ученик. Давайте достанем из сумки Басе поэтические зарисовки и, путешествуя вместе с ним, попробуем представить удивительные картины.

Басе. Сборники моих хокку открывают весенние стихи. Почему именно они? В Японии новогодний праздник отмечают в феврале. С давних времен Новый год считают началом весны. Один из любимых японских праздников – день любования сакурами.

Басе. Осень – время хризантем, которые, как и сакура, уже давно стали символом Японии. Жители страны даже ввели праздник в честь хризантем.

Басе. Нет японца, который бы не знал напамять хотя бы несколько моих хокку. Появляются новые издания моих стихов, новые исследования моего творчества, продолжает развиваться жанр хокку. Таким образом, я с годами не отдаляюсь от своих потомков, а еще больше приближаюсь к вам.

5. Подведение итогов урока.

Учитель. В книге избранных хокку вся природа Японии, исконный уклад ее жизни, обычаи и верования, труд и праздники японского народа в их самых характерных, живых подробностях. Вот почему хокку любят, знают наизусть и сочиняют до сих пор. Своеобразным итогом нашего знакомства с поэзией Японии Средних веков, на мой взгляд, прежде всего стала ваша творческая работа. Каждый из вас, можно сказать, на практике прикоснулся к чудесной и неповторимой поэзии. Результатом такого прикосновения стали вами написанные хокку, которые мы собрали в небольшой сборник и назвали его «Хокку – поэзия настроения». Послушаем авторов хокку.

Прожил ты долго,

Мир мой страшен.

Я сильней его.

Рак Илья

Осенние листья клена

Прыгнули в воду

Чудо!

Пушкарь Елена

На уроке

Громко болтают,

Не могут молчать.

Достало...

Лашухин Степан

6.Заключительное слово учителя.

Число семь всегда считалось очень важным числом у народов мира. Можно для примера упомянуть о семи чудесах света и о семи смертных грехах, семидневной рабочей неделе и семи холмах Рима. Столь же трепетно относились к нумерологии — гаданию по числам и в Японии. В древности эту страну поделили на 7 округов. Буддисты требовали соблюдения траура по умершим в течение 7 недель. Нет ничего удивительного и в том, что счастье любого японца зависит, согласно народным поверьям, от семи богов. Семь богов счастья (вернее, шесть богов и одна богиня) не являются уроженцами Страны восходящего солнца. Это, так сказать, приезжие, которых некогда доставил с

континента на Японский архипелаг такарабунэ — Корабль сокровищ, высадивший святую компанию на берег южнее Киото. Это великое событие из японской мифологии произошло примерно в XIV веке.

Вечером накануне Нового года корабль такарабунэ входит в японский порт и высаживает на берег семь богов счастья. Они готовы наделить счастьем любого встречного. Рассчитывать на личную встречу с кем-либо из Ситифукудзин довольно сложно, поэтому все японские дети (без исключения!) в новогоднюю ночь кладут под подушку картинку с изображением Корабля сокровищ, везущего в Японию богов счастья. Это гарантирует, что первый сон, приснившийся в новом году, станет приятным и счастливым. А может быть, проснувшийся окажется на седьмом небе от счастья.

Пускай на пути вам встретится ваш Корабль сокровищ, а боги дарят счастье всем.

7. Домашнее задание. Творческое задание. Нарисовать иллюстрацию к понравившимся хокку.

Список использованной литературы:

1. Акутагава Р. Новеллы.М.: Худож.лит., 1989.
2. Искусство стран Востока/Под ред. Р.С.Василевского. –М: Просвещение, 1986.

Список ресурсов Интернет:

- 1.<http://img-2003-12.photosight.ru/31/378925.jpg> икебана
- 2.http://www.marttrading.ru/files/u_images/00001574.jpg икебана
- 3.<http://www.photohost.ru/t/600/400/323992.jpg> икебана
- 4.<http://files.eltheriol.com/site/img/2007/sakura1.jpg> сакура
- 5.<http://basik.ru/images/sakura/short.jpg> ветка цветущей сакуры
- 6.<http://yaponika.narod.ru/hokku/issa.htm>
- 7.<http://www-laoka.narod.ru/hokku.htm>
- 8.<http://fantik-marishka.narod.ru/hokky.html>
- 9.http://www.gardenia.ru/pages/sakura_001.htm

Бабкова С.О., учитель української мови та літератури, Петропавлівська
ЗОШ №2

Відкрите засідання літературного клубу

Тема: «Мотиви східної поезії у творчості українських поетів»

МЕТА: дослідити екзотичну строфіку у творах українських поетів; з'ясувати особливості еволюції рубаїв на грунті української поезії та характерні риси рубаяни Д. Павличка як оригінального вияву образного мислення; розкрити особливості поетики японської поезії танки і хокку; розвивати в школярів навички філософського мислення та узагальнення, рекламиування віршів – рубаї; учитися складати поезії в манері танки і хокку; виховувати любов і повагу до поетичного слова

ОБЛАДНАННЯ: портрети О.Хаяма, А.Кримського, Д.Павличка, Мацуо Басьо, Валеріяна Поліщука, Ісікава Такубоку, Омеляна Лупула, Володимира Коломійця; виставка творів О.Хаяма, А.Кримського, Д.Павличка, Мацуо Басьо, Валеріяна Поліщука, Ісікава Такубоку, Омеляна Лупула, Володимира Коломійця; мультимедійний комплекс.

Глосарій: рубаї, танка, хайку.

Сторінка перша. Учитель. Далекий Схід! Овіянний легендами й казами, давньою історією, мелодійними піснями та старовинними іконами, щирою душою й відчайдушною звитягою, неповторним співом і веселими танцями, різномаїттям бойових мистецтв і чаруючою чайною царемонією. Не менш цікавою є далека загадкова Японія. Останнім часом одним із найбільших іноземних інвесторів в Україні є Японія. Саме тому окрім офіційних візитів президента України, було 2017 рік оголошено роком Японії в Україні. І це дало поштовх до проведення дослідження щодо використання японських віршових жанрів у поезії українських поетів.

1 група. Дослідники (З історії жанру). Танки і хокку в поезіях українських поетів

Хоку, хоку, хоку... Доволі незвичне та нове для нас, українців, слово. А от для японців все навпаки. Вони надзвичайно люблять читати та складати хоку - трирядкові ліричні поезії.

Мацуо Басьо написав три правила хорошого хоку:

- Сабі - зосередженість, спокійна радість самотності;
- Сіфі - усвідомлення гармонії прекрасного;
- Наусомі - глітбина проникнення.

(Повідомлення про Мацуо Басьо) додаток 1 Зауважимо: жанри японської поезії пов'язані зі своїми суто формальними ознаками набагато тісніше, ніж української.
(Повідомлення про Валер'яна Поліщука) Додаток 2

Проект №1. Звернімося, проте, до щоденникової записів поета під назвою “Зворушення”, які дають ключ до пізнання поетики перших оригінальних танка. Асоціативне поле танка – класичної й новітньої, японської й української – створюється глибинним підтекстом. Самозаглиблюючись у свої почуття, переживання, ліричний герой вірша праґне осягнути таємниці світу, який його оточує. “Цвіт” та “дош”, лейтмотиви поезій В.Поліщука, в японській традиції є “сезонними” (словами, що вказують на пору року, без чого неможлива справжня танка). Ними широко послуговувався й “реформатор” жанру Ісікава Такубоку:

Додаток 10 Ісікава розмикає коло тем танка, надаючи їм настрою задуми, глибокого суму; вірші Поліщука еволюціонують від показу картин природи до філософського осмислення мотивів плинності часу, в яке вводяться українські символічні концепти:

Переламні дні
Над епохою летять.
Мали свій **танок**:
Характерник з-над Дніпра
Стався **скрипником** для них

Спроби В.Поліщука прищепити японську строфіку на українському ґрунті, на жаль, не отримали розвитку в силу складних обставин тогочасного літературного життя України. Лише з середини ХХ століття класичні та новітні взірці танка з'являються в українських перекладах (І.Шанківський, Є.Сварожич, пізніше – І.Бондаренко, Г.Турков). Це дає імпульс не лише до оригінальної “танкотворчості”, а й до цікавих мовно-стилістичних і віршових експериментів у зазначеному жанрі. *(Повідомлення про Омеляна Лупула)* Додаток 3

Проект №2 Яскравим прикладом цього є поетична збірка Омеляна Лупула “Перед лицем Слова”, видана 2001 року.

Проект №3 Набагато частіше зверталися українці до іншої японської строфі – *хоку*. Ще в XVII столітті, відокремившись від танка, хоку стає своєрідним її архетипом, замикаючи в три рядки не лише образ-засновок, а й думку-висновок. Унаслідок цього воно отримує потужне емоційно-образне наповнення, пов'язане з перебігом пір року, а отже, кожне його слово постійно перебуває в русі:

Засохла гілка –
Крука притулок.
Осінній вечір (Мацуо Басьо, переклад І.Бондаренка. 2, 39)

Світоглядна й образна насиченість вірша притаманні “Трилісникам” – подібним до хоку мініатюрам **Володимира Коломійця**. Майстри японської поезії вважали, що у вірші обов'язково має бути присутнім “сабі” – прекрасне, пронизливо-сумне почуття самотності. Цього естетичного принципу дотримуються й українські поети, визнаючи

самотність рушійною силою творчості.

Сторінка друга. Учитель. Одним із найактуальніших питань сучасного українського віршознавства є проблема дослідження жанрів запозичених, які вже стали фактами нашої поезії. Основна увага дослідників зосереджена переважно на входженні в українську поезію і функціонуванні в ній західних форм. Особливо приваблювали східні форми лірики. В основу системи віршування, запозиченої в арабів, було покладено чергування довгих і коротких складів. Основна одиниця віршування - бейт (двоєвірш). Бейти, які містили в собі закінчену думку, виділялися у творах будь-якого жанру персько-таджицької поезії

Дослідження II групи. Рубаї в українській літературі

Першим перекладачем Омара Хайяма українською мовою з фарсі був засновник вітчизняного сходознавства Агатангел Кримський, який публікував свої переклади у галицьких виданнях 90 років XIX століття. (*Учень декламує рубаї А.Кримського*):

Екзотичний південний пейзаж набирає цілком оригінального емоційного забарвлення, коли поет перемежовує його малюнками рідної природи, пейзажними і побутовими деталями України, коли вживає невластиві для східної поезії образи і слова: /хата, моріжок, житній колосок, дівчинонька, сива горлинка, моріг зелененський, серденько, моя зіронька, /”Ох, арабські фоліанти”, “Бліснуло сонце з-доза гір”, “Ти знаєш, серденько: життя” та ін./. Діяльність П.Лозієва, Д. Павличка, В.Мисика сприяла появі рубаїв в українській літературі. Специфіку строфожанру і його класичні зразки відкрив українському читачеві своїми перекладами *саме Василь Мисик* (додаток 6).

Повідомлення про О.Хаяма. Додаток 7 (*Учень декламує рубаї О.Хаяма в перекладі В.Мисика*) Перші зразки власне українських рубаїв з'явилися у творчості М. Ореста у 1951 році (справжнє прізвище **Михайло Костьович Зерб**) та Д. Павличка у 1957 році. Та якщо рубаї М.Ореста (всього 14) тривалий час залишалися невідомими в Україні, то рубаяна Д. Павличка стала для багатьох наших поетів своєрідним зразком.

Рубаї Д.Павличка. Рубаї Д. Павличка перекладені багатьма мовами. Та найпоказовішим свід-ченням майстерності Д. Павличка в опануванні цього строфожанру на сучасному етапі на українському ґрунті є те, що рубаї його, перекладені таджицькою, сприймаються “таджицькими читачами як оригінальні твори. У жанровій ієархії української поезії рубаї зайняли досить помітне місце. Своєрідною точкою відліку стали твори Д. Павличка і переклади В. Мисика. В українській літературі до канонізованої східної строфи рубаїв, крім Д. Павличка, зверталися: В. Мисик, М. Бажан, В.Ляшкевич, В. Ящук,

Д .Кононенко, В.Ігнашенко, Г. Сорока, А. Гарматюк. Отже, поширенню жанру рубаїв в персько-таджицькій поезії та їх входженню у світову літературу сприяли:

по-перше, прагнення перських поетів повернути їм щирість та жвавість народної поезії;

по-друге,поява жанрових різновидів в багатьох національних літературах Сходу;

по-третє, переклади рубаїв Омара Хайяма різними мовами народів світу.

«Інтернет ресурси»: <http://gre4ka.info/blog/entry/rubai-u-svitovii-ta-ukrainskii-literaturi-rubaiana-dmytra-pavlychka>

Лубенська І.Г., учитель української мови та літератури,
Петропавлівська ЗОШ№2

Близькі за духом

Мета: зацікавити учнів філософськими поглядами письменника на найвищі якості людини – розум, совість, працелюбність, а також на правду, справедливість; оцінити внесок філософів в розвиток світової філософської думки;

- розвивати уміння синхронно виконувати різні завдання, визначати провідні ідеї філософських творів;
- розвивати старанність у навчанні, наполегливість, кмітливість, допитливість;
- виховувати прагнення добра, справедливості, бажання пізнавати світ, виходячи з позитивістських позицій, повагу до надбань минулих поколінь, любов до природи, пісні, слова.

Інструментарій уроку: мультимедійна дошка, проектор, ілюстрації, репродукції, відеоролик

Тип уроку: урок позакласного читання на основі технології «Школа діалогу культур».

«Любіть природу, любіть квіти, любіть дерева, небо, красу у великому й малому - і ви навчитеся любити життя». Японська мудрість

Хід уроку:

Кометар учителя. В історії людства є постатті, які, завдяки своєму життю та творчості, стали уособленням вічних духовних пошуків та морального самовдосконалення. Саме до таких постатей належить український митець та філософ Григорій Сковорода і японський Басьо-сенсей

I Мотиваторчі запитання

ПАктуалізація суб'єктного досвіду. «Передбачення» на основі тексту:

Вставте прізвища відомих вам письменників із української і зарубіжної літератури, кому відповідає даний текст. Минуло багато часу, як самобутній ..... ходив по землі. Проте голос його не стихає, а все дужчає. Його заповіді справедливості, добра, людяністі, працьовитості знаходять відгук і в наших серцях. Ще за життя ... називали мандрівним філософом, бо він значно розвинув філософію, літературу . У своїх творах ... оспіував природу , її працьовитих людей, прагнення до щастя.. На жаль, за його життя не було надруковано жодного твору.Проте ...поезії швидко поширювалися вустами народу. Митець цілком справедливовважав, що щасливим може бути тільки той народ, в якого щаслива кожна особа.

Кометар учителя. Так, коли я читала цей текст, то відчула також паралель між двома відомими філософами японської і української культури - Мацуо Басьо і Григорій Скворода. Це два далекі велетні думки за епохами, але близькі за духом мислителі. Тож основне питання нашого уроку: **як можна вписати у звичайні традиційні сюжети незвичайні думки. Незвичайні для різних культур, але традиційні у світовій філософії**

Верба схилилась і спить.

Здається, соловей на гілці –

Її душа.

III Складання схеми "Опорна лексика"

Складання «психологічного портрета» Г.Сквороди і Мацуо Басьо

IV Паралельні роздуми–діалоги

V Опора на модель

1. «Образи – символи у творах Г.Сквороди»

символ	значення символа
церква	людська душа
сонце	віра, внутрішній світ
Змій	добро і мудрість, зло і підступність
голуб	мир і мудрість, спокій
бджола	працелюбність
олень	божественність
джерело	суть, першопочаток

2. *Просторово-візуальний асоціативний диктант за твором*

Мацуо Басьо

На висохлу гілку

Сів ночувати крук.

Глибока осінь.

Складіть асоціативний ряд на основі хоку Мацуо Басьо.

VI «Думання в одному напрямку».

1. Чи можна об єднати асоціації з образами- символами?

2. Зараз я вам прочитаю найвідоміший вірш Мацуо Басьо

японською мовою:

Фуру іке я .

Кавакадзу тобі кому

Мідзу - но ото.

Даю дослівний переклад: «Старий ставок. Жабка скаче у воду. Чути сплеск». У перекладі Миколи Лукаша:

На старім ставку
Жабка плюснула у воду,
чули ви таку?
У цьому вірші відчувається самотність людини.

У світі немає мови, у якій знайдеться слово, що відповідає японському слову «сабі». Воно утворене від прикметника «сабісій» (сумний) і в дослівному перекладі означає «усамітнена печаль». «Пізнай себе, поглянь у себе», — любив повторювати Сковорода

VI Інтелектуальний експеримент. Об сднайте ці дві думки і дайте відповідь:

У чому бачили призначення людини представники двох різних і в той же час таких близьких культур?

VII Підсумок, «Чим ширша своєю діяльністю людина, — писав П. Тичина, — тим далі після їїсмерті шириться пам'ять про неї. Чим ясніший своєю моральністю й правдивіший голос творця, тим чистішим і звучнішим стає цей голос з часом, у віках». Так і з мандрівними філософами і поетами Мацуо Басью й Григоріем Сковородою . Минуло багато часу, як ці самобутні письменники ходили по землі. Проте голос їх не стихає, а все дужчає. Їх заповіді справедливості, добра, людяності, працьовитості знаходять відгук і у наших серцях

VII Рефлексія Якщо урок сподобався, спробуй визначити, чим саме. Для цього в наведеному переліку підкресли 1- 5 факторів, які обумовили твоє позитивне ставлення:

- Я почувався впевнено і спокійно...
- Ми вчилися самостійно здобувати і застосовувати знання...
- Вироблялося вміння думати...
- Було цікаво...

Учитель рос.м. та заруб. л-ри Євтушенко Н. О.,Петропавлівська СЗШ№1
Інтегрований урок у 9-му класі

Тема. Сложноподчинённые предложения. Итоговый урок. «Безумство храбрых – вот мудрость жизни». Романтический герой в сказках В. Ерошенко и ранних рассказах М. Горького.

Цель: систематизировать знания учащихся о сложноподчинённых предложениях, их строении, видах, знаках препинания, показать особенности раннего творчества М. Горького и В. Я. Ерошенко; развивать мышление учеников, умение делать выводы, анализировать прочитанные тексты, аргументировать свою позицию, формировать коммуникативную компетентность, воспитывать активную жизненную позицию.

Тип урока: интегрированный урок (русский язык и зарубежная литература)

Наглядность: карточки с заданиями, иллюстрации к произведениям Ерошенко, фотографии писателя, презентация.

Эпиграфы к уроку:

В жизни всегда есть место подвигам.

М. Горький

Есть две формы жизни: гниение и горение. Трусливые и жадные изберут первую, мужественные и щедрые – вторую.

М. Горький

Жизнь не тающая света. Это что-то вроде чудесного факела, который Попал в руки на мгновение, и его нужно заставить пылать как можно Ярче, прежде чем передать грядущим поколениям.

(Б. Шоу)

Ход урока

1. Мотивация учебной деятельности школьников.

1) Слово учителя. Страной Восходящего Солнца называют Японию.

- Какие ассоциации возникают у вас, когда вы слышите слово «Япония»

(ученики предлагают свои варианты: цветение сакуры, чайная церемония, современная компьютерная техника, японские кроссворды, судоку, Хатико и т. д., при необходимости учитель помогает им, используя несколько слайдов презентации).

2) Слово учителя. Предлагаю вам сейчас послушать диалог, который поможет сформулировать речевую тему нашего сегодняшнего урока.

Девочки (вместе). Здравствуйте, Наталья Николаевна!

Н. Н. Добрый день, девочки. Чем могу вам помочь?

Таня. На по русскому языку дали задание ...

Лена (перебивает). Такое сложное задание...

Таня (возмущённо). Не перебивай. Я сама все объясню.

Лена (обидевшись). Ну и объясняй, пожалуйста.

Таня. Нам нужно найти материал по теме (открывает тетрадь) «В жизни всегда есть место подвигу». М. Горький.

Лена. Мы хотели бы найти материал о человеке, герое, о котором никто не знает.

Н. Н. Кажется, у меня есть такой материал. Сегодня как раз исполнилось 127 лет со дня рождения такого вот человека. Украинец по национальности, жил в России, был слепым...

Лена (перебивает). Слепой, какой же он герой, разве слепые могут совершать подвиги?

Н. Н. А вот я вам сейчас дам материалы, почитайте, подумайте, может быть, что-нибудь интересное и найдете.

Девочки берут материалы. Усаживаются за стол. Какое-то время читают.

Таня. Вот это да. Ты только послушай, Лена, что о нём пишут. «...человека удивительной силы духа и легендарной судьбы, путешественника-этнографа, писателя, лингвиста, талантливого музыканта...»

Лена. Нет, ты послушай, что я нашла: «У него было множество имён. В Японии его называли Эро-сан, в Китае – Айлосянькэ или «господин Айло. Незрячие бирманские дети обращались к нему «кокоджи» - «старший брат», а изумлённые чукчи прозвали его «какомэй» - «чудо».

Таня. Неоднократно писали о том, что имя этого удивительного человека внесено в японские энциклопедии, поскольку его считают классиком японской поэзии. Но мало кто на его родине знает это имя – Василий Яковлевич Ерошенко.

Лена. Оказывается, ослепнув в возрасте 4-х лет, Василий Ерошенко сумел самостоятельно объехать едва ли не полмира. А родился в украинском селе Обуховка (ныне Белгородская область России), учился в Москве, Лондоне...

Таня (продолжает мысль) Почти 10 лет прожил в странах Востока, из них почти 5 лет – в Японии, изучал быт, обычай, фольклор малых народов Востока, организовывал школы слепых в Индии Таиланде, Бирме, жил в Китае...

Лена. ...преподавал в Пекинском университете, был профессором Токийского университета был знаком со многими выдающимися людьми...

Таня. Ерошенко – это живая легенда для незрячих людей во всём мире. Он вселяет надежду и веру в людей с ограниченными возможностями здоровья... знал почти 20 иностранных языков.

Лена. Потрясающе. Никогда не думала, что слепой человек на это способен. Много читал, любил стихи Некрасова и Шевченко.

Таня. В июле 1929 года отправился на Чукотку, чтобы «почувствовать её на ощупь». Вот в одной статье пишут: «Охота к перемене мест была для поэта естественной, органичной: ощутить, вобрать в себя новый, неведомый мир значило для него, слепого, тоже, что для зрячего – увидеть». Пробыл Ерошенко на Крайнем Севере около года. За это время многое успел сделать: разыскивая слепых, старался им помочь, кое-кого переправил учиться на Большую землю, собрал народные сказания, написал цикл рассказов «Из жизни чукчей». Чукчи научили его запрягать и выпрягать собак, собирали их в упряжку. Он стал различать псов по голосам и на ощупь, по шерсти; по рыку, лаю, взвизгиванию Василий догадывался об их настроениях и намерениях не хуже, чем зрячие каюры. Слепой поэт полностью овладел искусством собаковожатого и начал ездить по тундре один. Научился понимать голос ветра, который, отражаясь от холмов, подсказывал ему дорогу. За много километров угадывал запахи жилья...

Лена. Слушай, какая история однажды с ним приключилась на Крайнем Севере. Если ему было трудно сориентироваться, тогда Василий Яковлевич давал волю вожаку стаи – могучему колымскому псу Амико, с которым у него установилась настоящая дружба. И опытный пёс неизменно находил дорогу.

Ерошенко владел навыками восточной медицины; слава о слепом враче разнеслась по тундре. Он не успевал облезжать всех больных. Однажды его позвали к тяжелобольному. Путь был нелёгким – выюжило, а ехать надо было 70 км напрямик через тундру.

Слепой каюр отдался на волю вожака и даже задремал. Вдруг Ерошенко почувствовал, что наяты стоят, а собак не слышно. Он понял: поstromки соскочили; псы убежали, оставив его одного в тундре. Ветер крепчал... Что оставалось делать слепому? Он поставил наяты с наветренной стороны и зарылся в снег. Ветер намёл над ним сугроб.

- Глупая смерть, - подумал Ерошенко и улыбнулся: разве смерть может быть умной?

Когтистая лапа просунулась под его кухлянку. Волки! Ерошенко выхватил нож и... почувствовал на своём лице шершавый и тёплый язык собаки: умный Амико вернулся с упряжкой. Василий выбрался из сугроба, и наяты тронулись в путь...

Таня. Наталья Николаевна, можно мы эти материалы возьмём с собой, а завтра принесём. Спасибо вам за подсказку.

Лена. Спасибо. Доклад наш получится необыкновенно интересным. Я уверена на 100%, что о Ерошенко из наших никто ещё ничего не знает. До свидания.

3) Помогите мне сформулировать тему нашего урока, его цели.

(Ученики называют речевую тему: «В. Я. Ерошенко. «Сказки». Учитель уточняет тему.

4) Учитель сообщает дидактическую цель урока: систематизация знаний о сложноподчинённых предложениях, их строении, видах, знаках препинания.

Блок русского языка.

5) Актуализация опорных знаний. (учащиеся задают вопросы друг другу и отвечают на них)

- Какие предложения называются сложноподчинёнными?

- Чем они отличаются от сложносочинённых?

- Из каких частей состоит сложноподчинённое предложение? Как мы их находим?

- Где может стоять придаточное по отношению к главному? Знаки препинания при этом?

- Средства связи в сложноподчинённых предложениях? Чем отличаются союзные слова от союзов?

- Какие существуют виды придаточных предложений?

- Какие существуют типы подчинения в сложноподчинённых предложениях с несколькими придаточными?

- Знаки препинания в сложноподчинённых предложениях с несколькими придаточными.

6. Практическая часть урока русского языка. (работа в группах, текст разделён на две части)

- Прочитайте текст. Обсудите, что нового вы узнали о Ерошенко – человеке.

- Найдите в тексте сложноподчинённые предложения. Составьте схемы этих предложений.

Проверка выполнения задания:

- Перескажите текст.

- Начертите схемы предложений. Объясните.

- Вспомните, что такое диалог и как расставляются в нём знаки препинания.

(задание со взаимопроверкой. Одна группа пересказывает, другая дополняет. Вторая группа записывает схемы на доске – первая проверяет)

1-й вариант

Как расцвечивать ночь

Он жил в Москве. Его комната напоминала купе вагона – он смастерил в ней подвесные нары, на которых часто отдыхали гости, знакомые, а иногда и малознакомые люди. Ещё будучи на севере, Василий решил в следующее своё путешествие отправиться на милый его сердцу Юг...

Осенью 1934 года к нему зашёл незнакомый человек. По его гортанному говору Ерошенко догадался, что гость приехал из Средней Азии.

На другой день хозяин вместе с гостем уже ехали в поезде «Москва – Ашхабад»; ехали в самую южную точку СССР – старинную крепость Кушку. Наркомпрос Туркмении пригласил Ерошенко создать в республике специальную школу-интернат для слепых детей.

Детей в школу отдавали неохотно, потому что родители не понимали, зачем слепому грамота. Несмотря на сопротивление родителей, 1 сентября 1935 года в первая в Туркмении школа для слепых детей начала учебный год.

Ерошенко преподавал там литературу, историю и языки: русский, туркменский, английский. Здесь все приходилось начинать сначала, так как в ту пору не был разработан даже брайлевский алфавит для слепых туркмен. Ерошенко сделал всё для того, чтобы вскоре выпуклым шрифтом был напечатан первый учебник на туркменском языке. Он начинался словами: «Наша ночь темна, но мы не рабы».

Учить слепых детей было нелегко – многие из них давно уже потеряли интерес ко всему. Так, например, десятилетний Дурды Питкулев успел потерять все: сперва зрение, затем родительство, а потом и волю к жизни.

Однажды Ерошенко разбудил его утром.

- Вставай, дружок, солнце уже встало. Мы пойдём с тобой в горы, к солнцу поближе...

- Мне не нужно солнце, мне и у печки хорошо.

- Запомни, что возле солнца всегда живёт чудо. И ты сегодня увидишь его. Вставай, и пошли.

Шли они долго и трудно, и Дурды не раз слёзно просил вернуться. А когда, наконец – то, поднялись на гору, Ерошенко сказал Дурды:

- А ну, крикни во весь голос, по-орлиному!

2-й вариант.

- Я Дурды-ы! - закричал мальчик.

- Рды-рды! – ответили ему горы. И маленькому слепому показалось, что горы приветствуют его. Он перекликался с горами долго и радостно. Тогда Дурды Питкулев впервые почувствовал, что мир отзывчив, что в нём есть место и для него – незрячего...

Ерошенко всегда был романтиком, чувствовал по-молодому и учил ребят тому, что знал и умел сам: ходить по земле без поводыря («Поводырь слепого – солнце!»), любить солнце, землю, воду, движение, не пасовать перед трудностями, читать запоем, играть в шахматы (в 1938 году на шахматном турнире он занял третье место в СССР), хорошо плавать, – сам он отлично плавал и нырял даже в ледяном горной реке...

- Не плавают только куры, – говорил Василий Яковлевич своим воспитанникам. – А вы люди, люди! Не уподобляйтесь курам...

Дурды выучился плавать одним из первых, и это вскоре спасло ему жизнь. Когда мальчик запасал дрова, он упал в горный поток вместе со срубленным тамариском. Вода обожгла его и потащила на глубину. Дурды забарахтался, отчаянно закричал. Ерошенко бросился на помощь.

- Ты вопи, вопи, – успокаивал но Дурды, – и держись, держись, я плыву на твой голос.

Так они выползли на берег, Ерошенко сказал:

- А теперь кончай вопить, а то речку всю испугаешь.

Они сушились на берегу, а мальчишка не мог унять нервной дрожи: зубы его отбивали дробь, словно азбуку Морзе. Ерошенко засмеялся и спросил на эсперанто:

- Чуви эстос телеграфиста? – Ты разве телеграфист?

«Утопленник засмеялся, захочотали и ребята, сбежавшиеся на крики... А вечерами, перед отбоем, когда цикады заполняли своими звуками старинную южную крепость, возле Ерошенко собирались все – и малые, и взрослые, и слепые, и зрячие. Он знал уйму сказок. Но никто не догадывался, что все они написаны им самим? Это были волшебные сказки, в которых светила луна Справедливости и сияло солнце Свободы, поднимались горы Счастья и голубело море Красоты.

7. Проверка выполненного задания.

8. Блок зарубежной литературы.

1) Беседа.

- Каким человеком был Ерошенко?

- В тексте сказано, что Ерошенко был романтиком. Объясните, как вы понимаете эту фразу. Вспомните факты биографии, они вам помогут.

- Если человек по натуре романтик, то какие произведения он будет писать?

- Поэтому на уроке мы с вами попробуем убедиться, действительно ли Ерошенко был писателем-романтиком, сравним его произведения с легендами русского писателя-классика Горького, который был тоже был писателем – романтиком.

- Обратитесь к эпиграфам, записанным на доске. Как вы понимаете смысл каждого из них?

2) Актуализация опорных знаний. Повторение материала о романтизме.

Ученики работают с таблицей, которая перед ними, просматривают записи в тетрадях по литературе.

Тема	Характерные особенности романтизма
Время	Конец 18 – начало 19 века.
Перевод назв.	Таинственный, странный, нереальный
Жанры	Лиро-эпическая поэма, исторический роман, фантастическая повесть, лирика, смешение жанров: роман в стихах, поэма в прозе и т. д.
Что пленяет романтиков	Свобода личности, господство в мире загадочных и непостижимых сил, необходимость подчинения судьбе.
Основная ценность, сущность	Бурный порыв, неистовство, разлад между идеалами и действительностью – сущность романтического двоемирия
Герои	Исключительные, яркие личности. Герой осознает несовершенство мира и людей, не желает жить в этом мире с этими несовершенными людьми, желает быть понятым и принятым.
Раскрываемые обстоятельства	Необычные, таинственные, неожиданные. Смешение обыденного и необычного, трагического и комического, фантастика, сатира, гротеск
Соблюдение норм, средства выразительности	Доминирование субъективного над объективным. Важно не само событие, а его восприятие, состояние души. Взаимопроникновение литературных жанров. Музыкальные и живописные начала в литературе.

9.Блок русского языка

- Перед вами одна из сказок Ерошенко из цикла «Оповідки зів'ялого листочка». Я предлагаю вам прочитать эту сказку, понять её содержание, определить тему и основную мысль этой сказки.

Була осінь, ставало вже холодно. Перша осінь, яку я мав прожити в Шанхай. Я часто згадував Японію, де лишилися мої щирі друзі, згадував токійську весну, яка завжди вливала в мене нові сили, і на серці ставало ще сумніше, ще холодніше. Я був такий самотній у цьому великому незнайомому місті.

На щастя, я зустрів тут двох моїх друзів, яких знову в Італії. Вони приїхали сюди незадовго до мене і теж почували себе в Шанхай дуже сиротливо. Ми стали майже нерозлучні, і Китай залишився для нас загадкою, та ми не мали ні сил, ані бажання розгадувати її. Я поривався до Європи, мої друзі мріяли про південні острови і Тібет. Ми і почували, що наш корабель щастя розбився вщент, і Шанхай здавався нам пустельним островом, на який викинули нас бурхливи хвилі. Ми не сподівалися ані збудувати нові кораблі, ані знайти тут другу вітчизну. Безнадійно дивилися на гамірливє людське море, стоячи на цьому пустельному острові, такі самотні і чужі всім. Коли ми з усмішкою на устах і з невимовним болем у серці блукали по великому шанхайському базару, де сновигали й лементували, продавали, купували і обдурювали одне одного тисячі людей, нам здавалося, що ми – у непролазному темному лісі. Іноді ми бродили навмання по Сіньшицзе – Новому Світу, вулиці театрів, барів, картярських домів та всіляких інших розваг, і нам не раз спадало на думку, що тій людині, котра прагне самоти, зовсім не треба йти в гори, - досить потрапити її на цю вулицю, в цей «новий світ», і вона відчує себе більш одинокою, аніж десь серед безлюдних хребтів Гімалаїв.

Якось блукаючи отак без всякої мети містом, ми зненацька спинилися вражені перед величезним деревом. Листя на ньому вже геть облетіло, і тільки один зів'ялий листочок ще тримався на гілці – один-єдиний листок на могутньому дереві. Невимовне хвилювання охопило нас. Ми стояли мовчки, нерухомо, і тисячі безрадісних думок терзали наші серця.

Хіба не схожі й ми на цей останній листок? Хіба не стали й ми такими самими зів'ялими листочками на могутньому дереві життя? О, як жаль нам було цього самого листка, - адже ми й самі були такі ж безталанні й сиротливи. А він, здавалося, промовляв до нас: «Навіщо я ще тримаюсь на цьому дереві? За все своє життя я не любив нікого, крім себе самого. Єдиною моєю метою було утриматися на цій гілці, і ось тепер я лишився зовсім одинокий, сумний, незігрітій і тихо в'яну від думок про те, що не зробив у житті нічого корисного, нікого не любив, бо думав завжди тільки про себе...»

Ми стояли непорушні й мовчазні! Сухий листочок, кружляючи, упав мені на капелюх, і я приніс його додому.

В довгі холодні ночі – осінні, самотні, безсонні, коли, ховаючи обличчя в подушки, я намагався стримати голосні ридання і стогін гіркий за зруйнованим кораблем щастя, - переді мною з'являвся сухий, зів'ялий листочок і починав розказувати свої оповідки. І, слухаючи його, я забував потроху про корабель щастя, який я занапастив своїми власними руками. Та якби я, я пробудившись, скажімо, од якогось чарівного сну, побачив, що маю новий корабель щастя – цілісінський і слухняний в моїх руках, то я і тоді анітрохи не змінив би напряму, не повернув би ні на йому керма, а знову поплив би в бурхливе море людське, де загинув мій корабель

10. Беседа.

- Встертились ли вам непонятные слова?

- Коротко передайте содержание сказки.

- Определите её тему и основную мысль. (тема одиночества – одна из основных в творчестве Ерошенко).

- Как вы думаете, каком корабле счастья всё время упоминает автор? (У Ерошенко есть произведение, которое так и называется «Корабль счастья». В этом произведении рассказывается о кораблик счастья, который приплывает в полночь в наш мир в потоках лунного света, что увезти тех, кто владел тайной, в страну счастья. Но кораблик мог увезти только одного. Многие

хотели узнать эту тайну. Но когда за рассказчиком прибыл такой кораблик, он отказался в него сесть, потому что мечтал о корабле, который сможет всех перевезти в новую счастливую жизнь).

- Можем ли мы это произведение отнести к романтическим? Найдите аргументы (работа в группах).

11. Запишите тему и основную мысль сказки, используя сложноподчинённые предложения.

12. Блок литературы.

- Дома вы прочитали сказку «Цветок Справедливости».
- Что вы почувствовали, когда дочитали сказку до конца?
- Чем поражает нас страна Холода? Как вы думаете, какими были её жители?
- Почему Бог не хотел послать правителю страны Холода наследника?
- О каких ещё светах рассказывает нам сказка?
- Какой цветок почтился во всех странах? Почему именно он?
- Почему никогда не удавалось вырастить этот цветок?
- А в это время в соседнем государстве.. Продолжите мой рассказ.
- Как восприняли в стране Холода весть о рождении необыкновенного Принца в соседней стране?
  - Что удивляло их в Принце?
  - Как только захватчики пришли в страну Принца, он куда-то исчез? Куда? Почему?
  - Выполнил ли своё предназначение Принц?
  - Прочитайте последнее предложение. Вас ничего не удивляет в ней? Почему автор употребил слово «снилось»?
- Можем ли мы Принца считать романтическим героем? Аргументируйте свою точку зрения?

13. Блок языка.

Спишите последний абзац сказки. Найдите сложноподчинённые предложения, сделайте их полный синтаксический разбор.

14. Блок литературы.

Слово учителя. «Учитесь, читайте, научитесь уважать людей за их работу, за все, что они сделали за вас», - так говорил человек, который сам был постоянно завален работой, просиживая за столом 14 часов в сутки. Имя этого человека, портрет вы видите на доске. А. М. Горький. Горький всегда пристально наблюдал за жизнью, видел в ней и радости, и горести, и разочарования, и негодования. За несколько месяцев до создания рассказа «Старуха Изергиль» он писал: «Мечтать – не значит жить. Нужны подвиги, подвиги! Нужны такие слова, которые бы звучали, как колокол набата, тревожили все, и сотрясая, толкали вперёд. Пусть отвращение к настоящему будет беспокойной, острой болью и жажды будущего – страстным мучением». Так понимал, высший смысл жизни и искусства писателя. И сам он искал сильное, яркое слово, которое могло бы, которое могло бы подвигнуть человека на подвиг, заставить изменить жизнь. В детстве Горький нашёл такие слова. В чём? В книгах? Мы познакомимся лишь с одной легендой из рассказа Горького «Старуха Изергиль».

- Что такое легенда?
- Составьте словесный портрет человека-легенды.
- Я предлагаю вам посмотреть отрывок из мультфильма о Данко? После просмотра сделаем вывод о том, о чём размышлял автор в ранних произведениях.

- Ответ на поставленный вопрос?
- Можно ли назвать Данко героем?

15.Итог.

- Что общего в произведениях Ярошенко и Горького.

16. Блок языка.

Итог.

- Работая в группах, напишите сочинение – миниатюру на одну из предложенных тем (по группам):

Жизненный подвиг Ерошенко;

Нужны ли нам сегодня романтические герои?

Каков он, романтический герой Ерошенко и Горького?

Почему гибнут Принц и Данко?

17. Заслушивание письменных высказываний.

19. Домашнее задание по языку. Оформить каждому в тетради сочинение – миниатюру.

По литературе – прочитать сказку Ерошенко «Башня для падения»

Использованная литература

Произведения В.Я. Ерошенко.

Горький. Старуха Изергиль

Беляева А.В. Образы литературных героев сказок В. Ерошенко в иллюстрациях Р, Туриццева

Э. Пашнев «Солнце его поводырь».

Жизнь и судьба В. Ерошенко (к 50-летию со дня смерти) Окно в Японию: <http://ru-jp.org>

Сербіна А.М. Вільногірська СЗШ №3

Урок литературы в 9 классе (интегрированный курс)

Тема: Волшебный мир японской поэзии

Цель: познакомить учащихся с особенностями мироощущения японского народа, традиции поэтического искусства; развивать образное мышление, навыки самостоятельной работы и работы в группах; воспитывать уважение и интерес к культуре других стран.

Тип урока: урок усвоения нового материала и развития умений и навыков.

Оборудование: проектор, компьютерная презентация, раздаточный материал.

ХОД УРОКА

Вечная свобода духа проявляется
в любви, великое —
в малом, безграничное — в
ограниченной форме (Р. Тагор)

I Организационный момент.

II Объявление темы и цели урока

III Мотивация.

1) Ученик и ученица по очереди читают стихи В.С. Шефнера «Не привыкайте к чудесам»:

Не привыкайте к чудесам -
Дивитесь им, дивитесь!
Не привыкайте к небесам,
Глазами к ним тянитесь.
Приглядывайтесь к облакам,
Прислушивайтесь к птицам,
Прикладывайтесь к родникам,
Ничто не повторится.
За мигом миг, за шагом шаг
Впадайте в изумление.
Все будет так - и все не так
Через одно мгновенье.

2) Слово учителя

Сегодня мы поговорим об удивительной стране. Здесь уникально всё – география, традиции, культура. Япония славится своим искусством – поэзией, живописью, театром. Фудзияма, развитие высоких технологий – вот с чем ассоциируется эта страна.

Вы, наверное, не раз видели Японию по телевизору: какие там огромные перенаселенные города, где, казалось бы, нет места природе. В японском метро так тесно, что специальные люди в час пик «утрамбовывают» пассажиров, чтобы закрыть двери вагонов.

В этой стране самая продолжительная среди развитых стран рабочая неделя; даже простудившийся японец не позволит себе провести несколько дней в постели. Казалось бы, когда любоваться природой? И все же, прия с работы, он может выйти в свой маленький садик, на балкон или просто сесть перед бонсай, карликовым деревцем, и отдохнуть душой, общаясь с природой. Один цветок может заменить ему целый мир.

IV Актуализация .

1) Конкурс эрудитов «Что вы знаете о Японии?» Вопросы:

- Правда ли, что суши появились в Японии? (Нет, в Средней Азии)
- Правда ли, что большинство японок носят обувь на очень высокой платформе, которая достигает 25 см? (Да)
- Правда ли, что территория Японии часто подвергается землетрясениям? (Да, в среднем в год там происходит до 1500 землетрясений)
- Какой самый популярный продукт в Японии? (Рис)
- Едят ли в Японии дельфинов? (Да, их мясо)
- Правда ли, что в Японии нет полных девушки? (Да, благодаря правильному питанию у них нет проблем с лишним весом)
- Правда ли, что в Японии самый медленный в мире Макдональдс? (Да)

- Могут ли японцы работать 15-20 часов без перерыва? (Да, японцы сумасшедшие трудоголики)

- Правда ли, что в Японии учебный год начинается 1 апреля? (Да, так как в японском языке месяцы не имеют названий, только порядковые номера).

- Существует ли в Японии смертная казнь? (Да).

- Правда ли, что в Японии все борцы сумо садятся на шпагат? (Да)

- Правда ли, что в Японии большая часть страны состоит из гор? (Да, 70 %)

Слово учителя. 1) Итоги конкурса (молодцы, много знаете о Японии)

V Работа над усвоением нового материала

1) Работа в группах с раздаточным материалом.

- Для того, чтобы лучше познакомиться с культурой и традициями Японии, поработаем в группах.

1 группа работает над материалом об искусстве икебана, о бонсай, о национальных праздниках и традициях.

Приложение1

Что может быть лучше мгновения, запечатлённого в цветах, травах и ветвях, оформленных в одну композицию.

Классическим японским искусством является икебана – «жизнь цветов». Оно способно выразить совершенство природы, раскрыть всю её глубину и своеобразие. Первые икебаны были до 3 метров. В композиции присутствуют три обязательных элемента, обозначающие три начала: Небо, Землю и Человека. Они могут воплощаться цветком, веткой и травой. Существует легенда. У одного японца был прекрасный сад. Это сад захотел посетить сам правитель. Но что же он увидел? Все цветы были срезаны и только из одного сделана икебана. «Почему ты так поступил?» - спросил удивленный правитель. «Множество цветов рассеяло бы ваше внимание, - ответил мастер, - а этот один самый прекрасный – призван воплотить в себе красоту всего сада».

Икебана переводится как «2-я жизнь». Как и всякое искусство, икебана имеет свои законы. Японские дети несколько лет изучают их в школе, а взрослые – в кружках и на предприятиях. Каждому времени года соответствуют определённые цветы, поэтому нельзя смешивать цветы тюльпанов (весенние цветы) и хризантем (осенние). В новогоднем букете должны быть ветка сосны – символ долголетия и выносливости; бамбук – жизнерадостности и изобилия; цветущая ветка сливы – символ надежды и вечного обновления.

Хризантема – золотой цветок. Так переводится с греческого название этого растения. В Японию хризантемы попали в 4 веке. Здесь им дали название «кику», что означает «солнце». С давних пор ежегодно в октябре проводится любимый всеми японцами «Праздник Хризантем». Этот цветок – символ Японии. Он изображён на гербе страны, на монетах и высшей награде Японии – «Ордене Хризантемы». Нигде в мире нет такого любовного, внимательного и даже почтительного отношения к цветку, как в

Японии.

Бонсай. В истории возникновения бонсай много неизвестного и непонятного. Одни утверждают, что бонсай появились вследствие бедности населения. Другие вспоминают легенду. Император во внутреннем саду своего дворика воссоздал уменьшительную копию своей империи. Он в точности повторял все холмы, горы, реки, озёра. Так появились впервые и карликовые деревца.

В японском языке существует выражение «цивилизация сосновой иглы». Оно обозначает способность наслаждаться красотой одной хвоинки.

Как в капельке росы отражается солнце, так и в одном цветке, в одной ветке отражается великая природа. Надо только внимательно к ним присмотреться. И когда срываешь цветок, оглянись, не нарушишь ли ты красоту природы?

Почему японцы так бережно относятся к природе? Откуда такое поклонение?

Истоки нужно искать в древности. Предки современных японцев верили, что любой элемент природы имеет душу и является божеством. Нужно научиться жить в гармонии с камами — духами, которые обитают всюду.

С тех пор у японского народа сохранились красивые традиции: сообща любоваться наиболее поэтическими явлениями природы. Не случайно в Японии так развита культура созерцания — любования красотой. Существуют даже национальные праздники, связанные с любованием природой:

Ханами — любование цветами сакуры

Момидзими (момидзигари) — любование осенними листьями клена

Юкими — любование снегом.

Цукими — любование луной.

2) Слово учителя.

- В Японии уже в школе дети учатся любоваться увиденным, там даже есть специальные уроки — уроки любования цветами, луной, снегами. Как вы понимаете слово «любование»? Что значит любоваться? (испытывать восхищение при взгляде на что-нибудь, не отводить взгляд, рассматривать с любовью).

- Хотите полюбоваться? Мы будем созерцать снег, которого у нас много, снег, который мы порой не замечаем. Внимательно, в полной тишине давайте постараемся увидеть неожиданное в привычном.

3) Минута созерцания (Под медитативную музыку)

- Какое у вас впечатление от увиденного?

4) Выступление 1 группы (продолжение)

Упражнение в каллиграфии. Для японцев характерна (Слайд 12) сосредоточенность. Даже их письмо свидетельствует об этом, об особом подходе к жизни, любовании красотой. Каллиграфия — красивое письмо — у них тоже искусство. Пишут каллиграфы кисточкой, черной тушью на шелке или тонкой рисовой бумаге. И даже соревнуются в искусстве красиво написать, например, свое имя. И детей учат в школе красиво писать иероглифы. Попробуйте и вы красиво написать свое имя на листке.

Как вы думаете, что должен ощущать человек, когда долго, неторопливо, красиво пишет? С Японией связана и девочка Садако, которая после страшной трагедии в Хиросиме,

боролась со смертельным недугом. Она верила, что, если сделает 1000 бумажных журавликов, сбудется ее желание – к ней вернется здоровье. С тех пор в Японии журавлик – символ веры в чудо.

Сложно представить Японию без каратэ; «кара» - пустой и «тэ» - рука.

Вместе они образуют словосочетание «пустая рука». Имеется в виду техника рукопашного боя голыми (т.е. «пустыми») руками, а также ногами.

2 группа изучает и презентует материал о саде камней. [Приложение 2](#)

Камни в японских садах чаще всего укладываются в группы по три штуки, что символизирует триаду из буддийской философии. Вся поверхность территории отведенной под сад, выравнивается граблями, в результате чего образуются бороздки, идущие в одном направлении. Линии направлены вдоль длинной стороны, а вокруг каждой группы камней имеют форму круга. Такая идея оформления сада символизировала воду, волны моря, среди которых камни выступают островами. В восточной культуре существовали легенды об островах бессмертных, райском месте, где все существа обладали вечной жизнью и были наделены необычной силой. Люди многие годы искали этот рай и постепенно начали создавать их подобия у себя в садах. Первоначально это были лишь небольшие участки земли среди пышной зелени или в центре водоема, пруда, а затем стали появляться полностью сухие сады на больших территориях. Кроме простого расположения булыжников в группы, существует традиция выкладывать из камней священных животных. Среди которых наиболее часто встречались журавли, символизирующие высоту, которую может достичь человеческий дух, а также и черепахи, являющиеся символом долголетия. Еще одно значение каменных композиций – это священная гора, центр мироздания или же сам Будда.

Основные принципы для японского каменного сада

Именно камень был главным элементом такой композиции. Поэтому в саду размещали только отобранные особым образом экземпляры. Разыскивать валуны отправлялись монахи, они выбирали камни с естественными гранями, имеющие необычную и красивую форму. Эти минералы были отколоты от скалы и вынесены бурными потоками рек в долины. Далее весь отобранный материал должен был расставлен в соответствии с правилами и канонами. Некоторые экземпляры проходили специальную обработку, в результате чего превращались в статуи.

Расставить камни для сада – это искусство, но при этом все должно выглядеть максимально естественно, подчиняться законам природы. Конечно, сегодня сад камней уже не имеет того сакрального значения как в древности, но в то же время до сих пор поддерживаются определенные принципы. Совсем необязательно, что в каменном саду не может быть ничего кроме камней, на самом деле здесь могут располагаться водоемы, а также и участки с растительностью.

Количество элементов.

При правильном обустройстве каменного сада именно в японской культуре практикуется использовать нечетное число камней, начиная от трех и более. Конечно, бывают случаи,

когда устанавливают только два крупных булыжника, но, как правило, это исключение довольно редко практикуется. Расстановка делается группами, например, пять валунов могут быть размещены как три группы (то есть 2/2/1) или как две группы (то есть в количестве 2/3) и т. д.

Важно не нарушать ряд правил при создании каменного сада:

- не следует устанавливать одинаковые по высоте камни рядом друг с другом или в одной группе;
- не рекомендуется размещать близко камни похожие по форме и размеру;
- в одном саду не желательно устанавливать минералы из разных природных зон, то есть либо только морские, либо только горные или только речные камни;
- цветовая гамма должна быть единой для всей композиции;
- размещая сад рядом с постройками, необходимо избегать параллельности линий;
- элементы не устанавливаются в одной вертикальной плоскости.

3 группа изучает и презентует материал о чайной церемонии. **Приложение 3**

Традиционные виды чайной церемонии

Родоначальником чайной церемонии считают священника Мурата Сюко (1422-1502). Он сформулировал 4 принципа церемонии:

- принцип уважения;
- принцип чистоты;
- принцип тишины;
- принцип гармонии.

Существует множество разновидностей чайной церемонии, из которых выделяется шесть традиционных: ночная, на восходе солнца, утренняя, послеобеденная, вечерняя, специальная.

Ночная церемония. Обычно проводится при луне. Сбор гостей происходит незадолго до полуночи, завершается церемония не позже четырёх часов утра. Особенностьюочной церемонии является то, что порошковый чай готовят непосредственно во время церемонии, перетирая в ступке чайные листья, и заваривают очень крепко.

На восходе солнца. Церемония начинается в три-четыре часа утра и продолжается до шести утра.

Утренняя. Проводится обычно в жаркую погоду (когда утро — наиболее прохладное время), начинается около шести утра.

Послеобеденная. Начинается около часа пополудни, из еды подаются только пирожные. Вечерняя. Начинается около шести часов пополудни.

Специальная (риндзитяно) церемония проводится по особым случаям: праздник, специально организованная встреча друзей, празднование какого-либо события. Чайную церемонию могли проводить, готовясь к важнейшим событиям, например, к битве или к ритуальному самоубийству. Тут особую роль играл «мастер чая». Он должен был обладать великими внутренними качествами. Ему предстояло укрепить своего гостя или гостей перед ответственным шагом.

Чайный домик

Классическая чайная церемония проводится в специально оборудованном месте. Обычно это огороженная территория, войти на которую можно через массивные деревянные ворота. Перед проведением церемонии, во время сбора гостей, ворота открываются, давая

гостю возможность войти, не беспокоя хозяина, занятого подготовкой. На территории «чайного комплекса» находится несколько строений и сад. Детали их расположения не стандартизуются — в каждом конкретном случае стараются создать максимально эстетичный ансамбль, естественно вписывающийся в местность и создающий впечатление «продолжения природы». Непосредственно за воротами располагаются вспомогательные строения: «прихожая», где гость может оставить вещи и переменить обувь, а также павильон, где гости собираются перед началом церемонии. Главное строение — чайный домик (тясицу) — находится в глубине чайного сада (тянива). Чтобы попасть туда, нужно пройти через сад по выложенной камнем дорожке (родзи).

Существует несколько различных сокращённых вариаций чайной церемонии для ситуаций, когда проведение её в «классическом» варианте невозможно. Возможно ограничиться для проведения церемонии специальным павильоном, отдельной чайной комнатой или даже просто отдельным столом.

Чайный сад невелик. В целом он обычно является своеобразной моделью небольшого фрагмента горного склона, поросшего лесом. Все его элементы подбираются так, чтобы создавать настроение спокойной отрешённости. В ясную погоду он защищает от яркого солнца, создавая спокойный полумрак. В саду высаживают различные вечнозелёные кустарники, бамбук, сосны, кипарисы. Также в нём в «естественном» порядке, имитирующем природный беспорядок и случайность, располагаются камни, поросшие мхом, и старые каменные фонари. Если церемония проводится в тёмное время суток, фонари зажигают, чтобы осветить путь гостей к чайному домику. Свет фонарей неяркий, достаточный лишь для того, чтобы видеть путь, он не должен сам по себе привлекать внимание и нарушать сосредоточение.

Отдельного описания заслуживает дорожка, ведущая от входа через сад к чайному домику. Она выложена камнями (обычными, природными, имеющими разные формы и размеры) и выглядит не как искусственный тротуар, а как каменистая тропинка в горах, естественно вписывающаяся в картину чайного сада. Название «родзи» в буквальном переводе означает «земля, покрытая росой». По преданию она восходит ко времени сёгуна Асикаги, которого обучал чайной церемонии Мурата Дзюко — на пути к чайному домику для сёгуна выкладывали на траве дорожку из листов бумаги, чтобы одежды правителя не намокли от росы. В конце родзи, у входа в чайный домик, находится каменный колодец, из которого гости берут воду для омовения перед церемонией. Чайный домик является основой воплощения в чайной церемонии принципа «ваби» — естественности и простоты. В нём не должно быть ничего нарочитого, резко выделяющегося. По преданию, Мурата Дзюко проводил чайные церемонии при дворе сёгуна Асикаги в комнате Додзинси — самом маленьком и скромно обставленном помещении резиденции сёгуна, — чтобы, отдалившись от богатства и роскоши, в которых проходили чаепития знати, проводить чайную церемонию в спокойствии и отрешённости от земных соблазнов. В соответствии с принципом «ваби» Дзёё Такэно, который придумал использовать в церемонии специально построенный чайный домик, придал ему вид простого крестьянского дома под соломенной крышей.

Чайный домик состоит из единственной комнаты, в которую ведёт вход, узкий и низкий, так что пройти в него можно только сильно наклонившись. Такая конструкция входа имеет символический смысл — она заставляет любого, кто входит в домик, низко поклониться, независимо от его общественного положения. В прошлом низкий вход давал ещё один эффект — самурай не мог войти в чайный домик с длинными мечами, и

оружие приходилось оставлять снаружи. Это также символизировало необходимость оставить за порогом все заботы, одолевающие человека в мире, и сосредоточиться на церемонии.

Окон в чайном домике может быть довольно много — шесть-восемь, различного размера и формы. Как правило, расположены они высоко, и предназначены не для того, чтобы смотреть наружу, а лишь для пропускания в дом необходимого количества света. Иногда, если из домика открывается особенно приятный вид, рамы могут раздвигаться, чтобы гости полюбовались красотой природы, но чаще окна в чайном домике закрыты.

Внутреннее убранство домика очень просто — стены отделаны серой глиной, чтобы отражённый ими свет создавал ощущение спокойствия и нахождения в тени, пол устлан татами. Самая важная часть домика — токонома, — ниша в стене, расположенная напротив входа. В нише перед церемонией помещается курильница с благовониями, цветы и свиток с изречением, как правило, в дзэн-буддийском стиле, которое чайный мастер специально подбирает к каждому конкретному случаю. Никаких других украшений в чайном домике не допускается, за исключением, возможно, картины старого мастера на стене. В центре комнаты располагается бронзовый очаг, на котором и готовится чай. Перед церемонией промытый пепел выкладывается в очаге в форме «долины с двумя горами», на него кладутся угли и разводится огонь.

5) Слово учителя (после выступлений групп)

Японские традиции достаточно самобытны. Однажды мудрый человек произнёс парадоксальную фразу: «Думать можно тремя способами: правильно, неправильно и по-японски». А мы сегодня попытаемся чувствовать по-японски, то есть непривычно, нестандартно.

6) Задание. Продолжите японские пословицы. Что можно сказать об их создателе?

Оглядывайся на прошлое,	а человек — имя.
Любые дела	малое.
Кого хотя бы день считал учителем,	с малых начинаются.
Умел ценить	три года голода.
Сокол Бережёт свои крылья,	а глаза открытыми.
Год бунта -	всю жизнь почитай, как отца родного.
Рот держи закрытым,	в неприметной оболочке.
Жемчужина любит прятаться	если хочешь знать будущее.

7) Слово учителя

- Как рассказать о печальных криках журавлей, покидающих родные края, о тишине заснеженного перевала, об аромате цветов весны и журчании ручейков, бегущих по равнине?

Мы обратимся с вами к японской поэзии.

Итак, японская поэзия. Она, конечно, не похожа на нашу и может сначала показаться вам очень странной и непонятной. Но нельзя из этого сразу делать вывод, что

это плохие стихи. Ведь даже написанные много веков назад стихи не забылись, их переводят на разные языки, печатают.

Японская поэзия требует попытки взглянуть на мир глазами жителя Страны восходящего солнца – человека, привыкшем видеть великое в малом, замечать красоту в самом обыденном и любоваться ею: росинкой на цветке, алыми листьями клена, причудливым камнем или полетом бабочки.

Потому главное кредо японцев заключается в старинной мудрости:

Всматривайтесь в привычное –
И вы увидите неожиданное.
Всматривайтесь в некрасивое -
И вы увидите прекрасное.
Всматривайтесь в простое -
И вы увидите сложное.
Всматривайтесь в малое -
И вы увидите великое.

- Какие слова, по- вашему, являются ключевыми в этой мудрости?

За этими словами – жизненная философия японцев: всматривайтесь, чтобы увидеть и понять суть вещей.

Японский читатель – это чуткий и талантливый соавтор. По выразительным деталям он восстанавливает целый мир. Но ему легче, чем нам. Он знает много таких вещей, которые нам неизвестны. Ему достаточно намека там, где нам нужно все объяснить.

Послушайте стихотворение:

Какая грусть!
В маленькой клетке подвешен
Пленный сверчок
Басё.

- Каким настроением проникнуто это стихотворение?

- Как вы думаете, что вызвало эту грусть?

- Можете ли вы сказать, какое время года изображено?

Японскому читателю ясно, что речь здесь идет об осени: осенними вечерами на уличных лотках продаются клетки с поющими насекомыми – сверчками, или цикадами. Горожане держат их у себя дома, чтобы слушать «голоса осени». И грусть Басё вызвана прежде всего ощущением осени.

О временах года не всегда говорится прямо. Можно увидеть лишь указание на то или иное время года.

Зима – это зимняя слива, снег, иней, черный цвет;

Весна – цветение плодовых деревьев, ива в пуху, пение лягушек, пион, обильный дождь;
Лето – лотос, соловей, кукушка.

Осень – поющие насекомые, хризантемы, желтые листья, моросящий дождь.

Это стихотворение называется хокку (хайку). Написать хокку непросто. Оно подчиняется определенным правилам, довольно строгим.

В хокку всегда три строки. В отличие от русской поэзии, где чередуются ударные и безударные слоги, для японской это неважно. Но зато имеет значение количество слогов. И если наш поэт может выбирать любой размер, короткие или длинные строчки, то в хокку длина строк строго определена:

1 стих – 5 слогов

2 стих – 7 слогов

3 стих – 5 слогов

Обычно хокку можно разделить на две части: одна строчка + две или наоборот. И связаны они не логически, а по ассоциации.

Попробуем прикоснуться к тайне хокку. Главная прелест этого трехстишья кроется в недосказанности, недоговоренности. Весна – Лето – Осень – Зима - это не просто времена года. В жизни каждого человека тоже есть весна, лето, осень, зима. Мир природы и мир человека находятся в тесном единении. Простота хайку – это та совершенная простота, за которой – постоянная работа души, чуткость в восприятии мира. Один западный литературовед сравнивал японское стихотворение с драгоценным камнем, который нельзя увеличить, но который можно сделать еще прекраснее, шлифуя, доводя до совершенства его грани. Шлифовать намеченные грани – дело не только автора, но и читателя. И чем богаче его внутренний мир, чем тоньше он умеет чувствовать, тем глубже его душа откликается на прозвучавший в хокку зов души поэта, тем ярче засверкает этот маленький драгоценный камешек.

VI Закрепление, практическая часть.

- Несмотря на то, что средства поэтической речи хокку очень скучны, их часто сравнивают с живописью. Попробуем изобразить словами картины, возникающие в нашем воображении.

(Каждый ученик получает хокку)

Словесное рисование. Комментированное чтение хокку. Что хотелось бы изобразить, читая хокку?

VII Подведение итогов урока. Оценки.

1) Используя методику «цепочка», вспомните всё, о чём говорилось на уроке (каждый ученик скажет по одному предложению).

2) Прокомментировать эпиграф (техника «Микрофон») (**Слайд №54**)

3) Запись в тетради

Выводы:

- хокку учит искать красоту в простом, незаметном, обыденном;
- в хокку отражены не только зрительные, но и звуковые образы;
- искусство писать хокку- это умение сказать много ограниченным количеством слов;
- хокку –это своеобразная «щель», через которую можно увидеть необозримый простор;
- для хокку нет «непоэтических» тем.

Основные признаки хокку:

- схематизм, простота образов;
- совершенная форма;
- важна деталь, штрих;
- философия дзэн (секта Буддизма)
- состояние сатори (озарение, просветление);
- принцип саби (грусть одиночества);
- каруми (лёгкость);
- глубина философского осмыслиения мира.

4) Слово учителя

- Многие из нас не знают, что можно с восторгом слушать пение лягушек, не умеют часами любоваться камнями или цветущим деревом. У нас гуси улетают осенью и

прилетают весной. В Японии – наоборот. Но многое в наших представлениях совпадает: красота и грусть золотой осени, восторг от цветущего сада и радость от первого снега... Мир прекрасен... Нужно только взмотреться.

- Почти каждый образованный японец сочинил в своей жизни несколько хокку. Писатели Ихара Сайкацу в течение одного дня написал 600 тысяч хокку. Конечно из этого не следует, что в Японии миллионы поэтов.

VIII Домашнее задание.

1 уровень. Подготовить сообщение о жизни и творчестве М. Басьё.

2 уровень (поисковый) найти и выписать «сезонные слова», объяснить их символику.

3 уровень (творческий) Попытайтесь сочинить хокку или нарисовать иллюстрацию к понравившемуся хокку.

Список использованных источников:

1. «Японская классическая поэзия. Сборник» - М. Эксмо, 2004г.-480с.

2. Овчинников В.С. «Ветка сакуры» - М., 2005г. – 136с.

3. Романцова С.А. «Страны мира от А до Я. Новый информационный справочник» - Харьков, 2007г. - 350с.

4. Вейс Г. «История культуры народов мира» - М. Эксмо, 2006г. - 142с.

5. Григорьева Т. П. «Понимание искусства в Японии. Движение красоты: Размышления о японской культуре» - М.: Вост. лит., 2005г. - 180 - 192 с.

6. Григоренко Г.В. «Хрестоматия мировой культуры» - М., 1999г.

7. Г. Востоков «Общественный, домашний и религиозный быт Японии» - СПб., 1904г.

8. Мацуо Басе «По тропинкам Севера» -М.Азбука-классика, 2008 г. - 288 стр.

Ресурсы Интернет

1. «Об особенностях японской поэзии» - <http://www.proza.ru/>

2. «От вака к хайкай и хайку» - <http://www.philology.ru/>

3. «Культура, быт и традиции японцев» - <http://orientbgu.narod.ru/>

4. «Традиции и быт Японии» - <http://history.rin.ru/>

5. «Биографии выдающихся поэтов» - <http://ru.wikipedia.org/>

Якщо хочете дізнатися більше:

1. Григорьева Т. Путь японской культуры//Иностранная литература. - 2002. - №8. - С.249-258.

2. Гришлева Л.Д. Формирование японской национальной культуры. Конец XIX - начало XX века. - М., 1986. - 495 с.

3. Из истории литературы Востока XVII века. Япония. Басе // Луков В. А.

4.История литературы: Зарубежная литература от истоков до наших дней. - М., 2003.- С. 186-188.

5.Ісаєва О.О. Інноваційні технології у викладанні зарубіжної літератури в школі//Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. - 2005. - №9.

6.Капранов С. Когнітивний аспект класичної японської поезії // Наукові записки: Теорія і історія культури.-К., 2002.- С.29-33.

7. .Кузьменчук І. П'ятнадцятий камінь саду Рьоандзі: Своєрідність хоку Мацуо Басью в контексті японської культури//Зарубіжна література.-2002. - №44.

Корисні лінкі:

1.Цікаві факти про Японію : <http://tut-cikavo.com/krajini/222-tsikavi-fakti-pro-yaponiyu>

2.<https://uk.wikipedia.org/wiki/Японія>

3.<https://www.youtube.com/watch?v=KReP7QqsUHY>

4.Культура Японії: <http://bukvar.su/kultura-i-iskusstvo/page,2,148991-Kul-tura-Yaponii.html>

5.Література Японії: <http://www.japanese-page.kiev.ua/ukr/hobby-literature.htm>

6.<http://www.eco-live.com.ua/content/photoalbum/sakura-yaponska-vishnya>

7.<http://resheto.net/raznosti/292-yaponskaya-mudrost>

8.<http://resheto.net/raznosti/292-yaponskaya-mudrost>

Для особистих записів
